

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rāgo, M. Taevere, O. Tief.

Sisu:

Piip, A.: Välisriikide kaubanduse esindused ja nende rahvusvahelised õigused, lk. 129–137. — Hasselblatt, Ed.: Enesetapja testament, lk. 137–139. — Madison, H.: Vere individualiteedi määramisest ja selle kohtulikust tähtsusest, lk. 139–148. — Brandt, A.: Omandisõudest, lk. 148–152. — Parts, K.: Kohtute koosseis ja tegevus 1926. aastal, lk. 152–156. — Riigikohtu tegelus, lk. 156–160. — Aruanne Sõjaringkonna-kohtu tegevuse üle 1926. aastal, lk. 157. — Lisa: Riigikohtu 1926. a. otsused, lk. 65–80.

Välisriikide kaubanduse esindused ja nende rahvusvahelised õigused.

Ajaloolises arenemises on riikide kaubanduslikud esindused kõige nooremad võrreldes riigi poliitiliste (diplomaatiliste) ja üldiste õiguslike majanduslike (konsulaar-) esindustega. Et rahvusvahelise läbikäimise apparaat võrdlemisi elastiliselt on konstrueeritud, leidsid kaubanduslikud esindused endile kergesti aset üldises välis-teenistuse korraldamises.

Kaubandus-esinduste arenemises eneses võib märkida kaht ajajärku ning vastavalt kahte liiki esindajaid: 1) Tekivad riiklikud kaubanduslikud esindused kui vahemeheid oma ja väliskaupmeeste vahel, kelle ülesandeks on anda vastastikku informatsiooni ning poolesid kokku viia; 2) Riik ise kui eramajanduslik juriidiline isik hakkab välismaal kaubandusliku poolena tegutsema, oma nimel kaupa müües ja ostes mitte ainult tema kui suverääni tarvete jaoks, vaid kaubandusliku kasu saamiseks, ning

sellekohaselt ilmub ka uus tüüp kaubanduslike esindajaid, kes enam ei lepi maakleri või vahemehe osaga, vaid hakkab otse kaupmeheks-agendiks ehk komisjonäriks. Siia hulka kuuluvad osalt ka eraõiguslike riigistatud ettevõtete (riigi trustide ja sündikaatide) esindajad välismaal.

Esimene liik esindajaid on praegu pre-valeeriv kultuurmaade läbikäimises tööstuslik-kapitalistlike riikide vahel ja nad kannavad kaubanduslike attachéde nime. Kaubanduslikud attachéd saatkondade juures ei ole mitte kaupmehed vaid vahemehed; nad kuuluvad saatkonna koosseisu valitsuse, eriti välisministeeriumi ametnikena. Nii loeme „Politisches Handwörterbuch“, 1924: „Spezialpersonal bei den Gesandtschaften sind Militär- und Marine-attachés, Handelsattachés, Finanz-attachés, Gesandtschaftsgeistliche usw. Sie müssen sich in die Behörde vollständig

eingliedern und dürfen keine Berichte erstatten, die der Chef der Mission nicht gesehen hat“. Olgugi, et viimane osa sellest reeglist on juba iganenud, on õige, et kaubanduslikud esindajad-attaché'd muretsesivad majanduslikku informatsiooni nende asuriigi kohta ja levitavad seda oma maa suhtes. Nad ei sõlmi ähtki kaubatoimingut, vaid toovad oma maa müüjaid-ostjaid kokku välismaa ostjate-müüjatega, kes siis iseseisvalt ostu-müügi operatsioone toimetavad. Ka pea-konsulaatide ja konsulaatide juures võivad olla riigi kaubanduslikud attachéd. Nii kõneleb „Politisches Handwörterbuch“, 1924: „Den Konsulaten oder Generalkonsulaten sind als Spezialbeamte öfter Handelsattachés zugeteilt, die die kaufmännischen Auskunftserteilung an die Interessenten im Inlande übernehmen, auch Berichte über einzelne Wirtschaftszweige erstatten, die sie als Spezialisten beherrschen“. Nagu siin näeme, on kaubandusliku attaché ülesanded samuti defineeritud kui varem, nimelt informatsiooni kogumine ja informatsiooni andmine. Üldiselt on aga kaubanduslike esindajate või attaché'de instituut viimaste aastakümnete arenemise villi. Nii Washingtoni diplomaatilises lehes juba 28. II. 1903 a. nimetatakse „commercial attaché“, 1906 a. tuleb juure veel „Commercial delegate“. Kuid kuni viimase ajani sarnaste agentide arv püsib väiksena, nagu näeme sama Washingtoni diplomaatilises lehest nov. 1926, kus 52 saatkonna peale leiame 3 kaubanduslikku nõunikku (Briti, Rootsi, Norra), 7 kaubanduslikku attaché'd, 4 kaubanduslikku sekretäri, peale selle 3 finantsilist attaché'd (Prantsuse, Jaapani, Vene tsaar), 1 põllumajandusl. ekspert (Taani).

Nende õiguste kohta mõõduandvalt tähendab Nys (Le Droit International, II. p. 440, 1912), et „diplomaatiline immunitet käib isikute kohta, kes moodustavad ametliku saate (la suite officielle), mis koosneb harilikult sekretäridest, sõjaväelistest attaché'dest. . . Mõnedel riikidel on ka kau-

banduslikud attachéd. Sõjaväe attaché ülesanne on korjata informatsioone ja edasi anda oma maa valitsusele. . . Mereväe attachédel on sama ülesanne mereväe suhtes. . . siis peab veel nimetama tehnilisi ja kaubanduslikke attaché'sid, kes töötavad samal viisil omal alal“. Kus nende majanduslike esindajate tegevuse puht diplomaatiline ja kaubandus-diplomaatiline piir, on raske defineerida. Üldse aga sisaldab praegune rahvusvaheline õigus, eriti ka õpperaamatud, imekspandavalt vähe reegleid, mis kaubanduslike esinduste seisukorda käsitaksid. Vast küll sellepärast, et kaubanduslike esindajate tegevuse kohta kerkib üles väga vähe uusi küsimusi, kuna kaubanduslik attaché kui diplomaatilise esindusse kuuluv abijõud on iseenesest diplomaatiliselt puutumatu, sarnanev teistele saatkonna liigetele. Ka ainuke tähtsam eriküsimus, tema majandusliku vahetalituse maksustamine, pole teravalt üles kerkinud, loetakse, et tema tegevus, mitte kandes otse tuluandvat laadi, ei käi ka tema asukoha maa võimude ülevaate ehk maksustamise alla, rohkem kui iga teise saatkonna liikme tegevus, kes ka kohustatud on majanduslike sidemeid arendama.

Teine liik kaubanduslike esindusi kerkis vaid üles Nõukogude Liidu algatusel erakorraliste kaubanduslike delegatsioonide ja alaliste majanduslike esinduste kujul.

Nõukogude Liit ei esine oma majanduslikus tegevuses välismaal mitte enam suveräänsena nagu riigid varem, vaid suure, olgugi riikliku, kaubamajana, mis uudis praeguse aja õhiskonnas. N.-Liit ei lepi oma kaubanduslike esinduste suhtes ainult kaubandusliku vahemehe või attaché kui majanduslikul alal diplomaatilise agendi kohustustega, vaid paneb nende peale puht kauba agendi kohused, kes mitte ainult ei korja ega levita kaubanduslikku informatsiooni huvitatud kaupmeestele, vaid ise sõlmib otsekohe ostu-müügi lepinguid nagu kaupmees.

Vastavalt N.-Liit iseloomustab oma kaubanduslikke esindusi oma seaduseandluses järgmiselt: „N. Liidu kaubanduslikud esindused välismail on väliskaubanduse komisariaadi organid, mis samal ajal on N. Liidu täisvoliliste esinduste osad välismail ja kuuluvad viimaste koosseisu. Need kaubanduslikud esindused nimetatakse ja kutsutakse ära väliskaubandus-komissariaadi ettepanekul rahvakomissaride nõukogu poolt, kusjuures väliskaubandus-komissariaat enne seda väliskomissariaadiga läbi käib.“ (Väliskomissariaadi põhimäärused, 12. nov. 1923. a.) Siit on näha, et põhimääruste järele kaubanduslik esindaja ei ole mitte väliskomissariaadi ametnik, nagu teistes maades, vaid juba kaubandus-komissariaadi esindaja. See on oluline vahe, mis poolest Vene kaubanduslikud esindused teiste riikide kaubanduslikest esindustest lahku lähevad: viimased on ju välisministeeriumi, aga mitte majandusministeeriumi ametnikud, informaatored, mitte ärimehed.

Nii on Nõukogude Liidu 12. märtsi 1924. a. määruste järele tema kaubanduse esinduste ülesanneteks kaheksagune funktsioon — reguleeriv ja kaubanduslik, kusjuures reguleerivate funktsioonide ülalpidamise kulud tulevad riigi eelarvesse, kuna aga kaubanduslik osa majanduslikule alusele jääb. Reguleerivate funktsioonide hulka kuuluvad:

a) Asukoha maa rahva, majanduse ja turu tundmaõppimine ning nendest Liidu ametkohtade informeerimine; b) Informatatsioon Liidu majanduslikest oludest; c) Liidu majanduslike huvide esindamine asukoha mail ja ettepanekute tegemine täisvolilistele esindustele, mida ette võtta nende kohta; d) Mitmesuguste teiste kaubanduslike esindajate, nimelt riigi, ühiskonna ja kooperatiiv ning teiste juriidiliste ning füüsiliste isikute esindajate kaubandusliku tegevuse järele valvamine; e) Valvamine kaubanduslike ja teiste lepingute ja Liidu seaduste täitmise kohta Liidu ametnikkude ja asutiste poolt; f) Sega seltside üle kontrolli pidamine, niipalju kui nad

välismail töötavad ja g) kaubanduslepingute väljatöötamisest osavõtmine (§ 7).

Teiste sõnadega, reguleeriva osa ülesanded on Nõukogude Liidu kaubanduslike esindustel need samad, mis teiste maade kaubanduslike agentidel, selle vahega, et teiste maade kaubanduslike agendid ei allu mitte kaubandusministeeriumile, vaid välisministeeriumile. Nii peab Prantsusmaal kaubanduslik attaché olema vähemalt 2. klassi suursaatkonna sekretär (v. Fauchille *Traité de droit international public*, köide I, osa 3, lk. 46; 1926). Sellekohaselt on ka kaubanduslike esindajail välismail diplomaatiline puutumatus, kas lepingute või kombeõiguste alusel, kui saatkonna lahutamata liikmetel.

Täitsa lahkuminev teisist maist on aga Nõukogude Liidu kaubanduslike esindustes kaubanduslik ülesanne, mille kohta nimetatud 12. nov. 1924. määruse § 8—9 kõnelevad, et kaubanduslike esindustele peale pannakse: a) tooreskauba müük ja sisseveo kauba sisseostmine väliskomissariaadi ülesandel; b) kaubanduskomissariaadi operatsioonide teostamine, nii väliskaubanduskomissariaadi organite, kui ka riigi teiste ametkondade ja ettevõtete, kooperatiiv, ühiskonna ja eraettevõtete ning isikute ülesandel, kellele lubatud toimetada eksport- ja import-operatsioone, mille silhiga kaubanduslikele esindustele on lubatud omandada, võõrandada, pantida ja rentida iga sugust kinnis- ja vallasvara, mis kaubanduslike operatsioonide juures vaja on. Toimetada krediit-, panga-, vekslit- ja kaubaoperatsioone ühenduses väliskomissariaadiga ja samuti kosta ning nõuda kohtus.

Nagu siit näha, läheb Nõukogude Liit oma kaubandusesindustes laadi määramises täieliselt lahku teiste riikide välisesindustes ülesannetest, mis pärast tema suhtes ka üleskerkivad küsimused, mis võimatud teiste kaubanduslike esindustes juures ja nimelt nende tegevuse avamise luba või registreerimise vajadus, maksustamise ja jurisdiktsiooni küsimused.

Peale kaubanduslike esinduste täisvoliliste esinduste juures tunneb Vene teisi kaubanduslike esindusi välismail, nagu seda on 1) kaubanduslikud delegatsioonid, kes pärast rahulepingute või ajutiste poliitiliste lepingute sõlmimist ka diplomaatilisi ülesandeid täitsid ja ka nüüd veel täidavad mail, kus Nõukogude Liidu diplomaatilist esindust ei ole; 2) riiklike ettevõtete esindused, mis alluvad Kõrgemale Majanduslikule Nõukogule (23. apr. 1923. a. määrused); 3) mitmesuguste osariikide Gostorgide kaubanduskommissariaatide esindajad Liidu Gostorgides; 4) Kõrgema Majandusliku Nõukogu esindajad täisvoliliste esinduste juures ja 5) kontsessiooni komiteede ning rahakommissariaadi esindajad (13. veebr. 1925. a. määrused).

Kõigi nende esinduste rahvusvaheline seisukord ka Nõukogude Liidu väliskommissariaadi asjatundjate ja juristide arvamise järele ei ole küllalt selgitatud ning ainult osaliselt lepingute teel korraldatud, nii kui see sündinud Saksa, Austria, Taani ja Norraga. Tegelikus elus on nende õiguste suhtes kõigil mail raskusi tekkinud ja nende raskuste lahendamiseks ei olevat muud teed kui harilikus korras rahvusvaheliste küsimuste korraldamine, s. t. kokkuleppe teel ja — erikokkuleppe puudumisel — vastastikkuse alusel.

Mis puutub aga Nõukogude Liidu kaubanduslikku esindusse Eestis ja teistes piiri-riikides, siis kõneleb Vene väliskommissariaadi väljaandel ilmunud kokkuvõtte kaubanduslike esinduste kohta järgmist:

„Viimases reas mais, mis N.-Liiduga puht poliitiliste lepingutega seotud ja mis kaubanduslike suhete lähendamist tuleviku peale edasi lükkavad (Soome, Poola, Läti, Eesti ja Ida riigid), on kaubanduslike esinduste seisukord põhjendatud vaid täiesti praktikale. Lepinguis nende seisukorda üldse ei ole puudutatud.“ Välja minnes põhimõttest, et N.-Liidu väliskaubandus taotleb peale otsekohese kaubandusliku tulu majandusliku ekspansiooni abil poliitilise

mõjupiirkonna suurenemist ja et väliskaubandus on vaid üheks abinõuks poliitika käes puhtpoliitiliste sihtide saavutamiseks, loonitab sama kokkuvõtte, et Vene väliskaubanduslike esinduste seisukord üldse olla identiline diplomaatiliste esindustega, mille lahutamata osa nad on, ning jalkatakse haruldase kergusega ja pealiskaudsusega edasi: „Seepärast ka kõik diplomaatiline eksterritoriaalne element — otsekohestest maksudest vabastamine, asumaade jurisdiktsiooni alt väljavõtmine, isiklike koosseisude ja ruumide puutumatus, kirjavahetuse saladus, — peab tunnistatama kõlge laiemal alusel kaubanduslike esinduste juures, nii-võrd kui see ei ole määratud teisiti ühes või teises kokkuleppes. Muuseas kaubanduslike esinduste täieline väljavõtmine kohalise jurisdiktsiooni alt. Kuid sarnane loobumine jurisdiktsiooni alt vabastamisest võib kanda ainult vabatahtliku alluvuse ilmet ega või olla sunduslik“. Õige selles pikas õiguste üleslugemises on vaid üks mõte — nende õiguste fikseerimise vajadus lepinguis. Sest vastandina nõukogude juristide arvamisele ilma lepinguteta ei ole nende kaubanduslike esinduste seisukord identiline diplomaatiliste esindajatega, vaid tõepoolest nende õigused võivad põhjeneda ainult lepinguis, väheste alltähendatud eranditega.

Silt on näha veneelaste tahet oma kaubanduslike esinduste tegelikult ja ajutiselt tunnustatud eesõiguste juriidiliseks kindlustamiseks, sellest hoolimata, et olukord muutunud ja nende kaubanduslike esindused kaotanud oma diplomaatilise ainuesinduse ilme. See tendents selgub ka Vene uuemais kaubanduslikes lepinguis, nimelt lepingus Itaaliaga (7. veebr. 1925) ja Norraga (15. det. 1925). Viimase lepingu § 6 kõneleb veel: „Liidu kaubandusliku esinduse tegevus Norras ei või milgil juhtumisel ja üheski suhtes saada asetatud Norra valitsuse administratiiv-sammudega vähemsoodustuse tingimustesse, kuid mis oled maksvad ajajärgus enne praeguse lepingu sõlmimist.“ Peaks

sarnane juht kas valitsuse või Norra seaduseandluse kaudu aset leidma, siis on Nõukogude Liidu valitsusel õigus lepingut enne tähtaega üles ütelda, ning leping kaotab jõu 3 kuu pärast ülesütlemise päevast arvates“.

Inglismaa katsus Vene kaubanduslike esindajate seisukorda lõplikult defineerida 8. aug. 1924. a. lepinguga, mille artikkel 2, p. 2 kõneleb, et „N. Vabariikide Liit võtab vastutuse esinduse transaktsioonide pärast oma peale . . . ja on nõus, et kõik kaubanduslikud transaktsioonid käivad Briti seaduste ja kohtute alla“. Ning p. 3 lisab juure, et see kauplemine omab samased „eesõigused ja kergendused kui kauplemine, mida ei ole valitsuse poolt aetud“, ehk teiste sõnadega Nõukogude Liidu kaubanduslike esinduste tegevuse kohta maksavad hariliku väliskaupmehe kohta käivad reeglid. Nagu teada, ei ole see kaubaleping ratifitseeritud ja seepärast ei ole Briti Vene kaubanduslike esinduste juriidiline seisukord oma lahendamist leidnud, vaid ta suhtes talitatakse üldiste seni tuntud reeglite järele või vaikselt kompromissi teel, mille kohaselt Vene esinduste kaubanduslised operatsioonid on piiratud. Omaks äritegevuseks N. Liit ei tarvita mitte niipalju oma ametlikku kaubanduslikku esindust kui Briti seaduse alusel selleks loodud eraõiguslikke koondusi, nagu Arcos, Tsentrosjus jne. See kaubandusliku delegatsiooni allumine Briti seadustele ja diplomaatilise puutumatus eitamine, peale juhataja enese, sai erilisel selgeks hiljutise Arcose ja kaubandusliku esinduse ruumide läbiotsimisel Briti politsei poolt.

Saksa 1925. a. lepingu järele on Nõukogu Liidu kaubanduslike esinduste tegevus vastastikkusel alusel korraldatud ning piiratud välis-kaubanduslike operatsioonidega (Aussenhandel — § 3, vastastikkusel alusel — § 8 ja alistudes Saksa siseseadustele — lisa § 7. — Saksa-Vene leping 12. dets. 1925. a.).

Lätis arvati ka varem Vene kaubandus-

esindus maksu alla käivaks, ja juba mitmendat aastat korrapäraselt saadeti maksunõudmine ära, olgugi et maksmist ennast ei ole veel tulnud. Kuid hiljuti Läti-Vene kaubalepingu järele olla ka Nõukogude Liit oma kaubandusliku esinduse maksustamise õigeks tunnistanud, ning loobunud selle diplomaatilisest puutumatusest, väljaarvatud kolm juhtivat isikut.

Itaaliaga ja Norraga on Vene ainult sedavõrd korraldanud oma kaubandus-esinduste seisu, et nende seisukorda mitte halvemaks ei tehta kui varem. Teistes maades puudub üldse asja lepinguline korraldus ja seepärast näeme, et Nõukogude Liidu kaubandusliku esinduse käsitamises ei ole küllalt kindlat korraldust. Rootsis, näit. ei käi kaubanduslik esindus kui välisriigi organ ühegi loa ega maksu alla, kuid Poolas maksavad Vene kaubanduslikud esindajad tegelikult maksusid.

Kokkuvõttes peab ütleva, et Nõukogude Liidu kaubanduslike esinduste laad on lühikese aja jooksul siiski sedavõrd väljakujunenud, et mõned üksikud jooned juba üldreeglis on saanud, eriliselt nende kasuks. Nii näiteks on kõigi poolt tunnustatud, et Nõukogude kaubandusliku delegatsioonil oma „reguleeriva“ tegevuse avamiseks mitte ei ole vaja olnud erilist välisriigi kaubaühingult nõuetavat luba sisemajanduslike võimude poolt, niipea kui riikide valitsuste vahel diplomaatiline läbikõlbmine ja poliitiline tunnustamine aset leidnud, küll aga oleks, nähtavasti, seda luba vaja sisemaal kauplemiseks (1921. a. seadus). Samuti naudivad nende juhatajad harilikult diplomaatilisi eesõigusi — ühelt poolt oma „reguleerivate funktsioonide“ tõttu oleks vaikselt tunnustatud diplomaatilisest kaubanduslikeks esindajaks, teiselt poolt aga ajaloolise traditsiooni tõttu. Sest peaaegu kõik Vene kaubanduse esindused on ajalooliselt olnud poliitiliste esinduste eelkäijaks. (Võrdle Vene kaubandusliku esinduse juhataja Gukovski seisukorda Eestis, veebr. kuni dets. 1920. a., kes tõepoolest oli po-

litiliseks agendiks. Samuti ka esialgu Vene kaubanduslik delegatsioon Inglismaal, Rootsimaal ja mujal, kuni nende maadega regulaarsed suhted pole veel sõlmitud). Samuti maksutamise küsimus ei ole tegelikult teravalt üles võetud, sest et ei ole soovitud asjata komplikatsioone tekitada Nõukogude Liidu ja oma maa vahel, et mitte Nõukogude Liitu kui ostjat vihastada ja peletada. Sest teada on, et Vene oma kaubanduslikud sidemed painutab poliitiliste nõuete alla; Seni on aga Vene esindustel välismaal, peale Balti maade, vähe tulnud tegutseda asuriigi importöörina, missugusel korral ta suhtes muidugi märksa teissugust politikat oleks tarvitatud.

Vene kaubanduslike esinduste eriladis ja arenemises tuleb tähendada, et välisriikide vastutus välismaal nende majanduslikes ja kaubanduslikes tegudes ikka enam selles sihis on välja kujunemas, et välisriik, kui ta oma kodanikkude kaitsjana ja suveräänina ei esine, peab alluma välismaal kõigile neile nõudeile, mis välis-juriidiliste isikute suhtes maksvad on. See tendents on küllalt selginud väliskohtute praktikas. (V. Honduras v. Soto, kus nimetatud Vabariik oli sunnitud maksma New-Yorg'i kohtutes *cautio judicatum solvi.*, — meie oma „Kajaku“ protsess Londonis 1919.) Ning rahvusvahelise merekomitee algatusel väljatöötatud leping 10. apr. 1926. määrab, et välisriikide päralt kaubalaevade vastutuse suhtes allub riik laeva asuriigi seadustele kohalike kohtute ees kõigi kahjude pärast. Üldiselt on selle küsimuse üles seadnud ka Rahvasteliidu juures moodustatud rahvusvaheline õiguse kodifitseerimise komisjon, kes üheks oma arutamise punktiks on määranud riikide vastutuse võõrastes kohtutes majanduslike operatsioonide eest.

Sellekohaselt peaksid alluma asuriigi kohtutele Nõukogude Liidu kaubanduslikud esindused oma kaubanduslikes funktsioonides, mis kahtlemata maksab quasi-riiklike majanduslike esindajate (riiklikud trustid, kooperatiivid) kohta. Viimaste

kohta maksab täiel määral ka alistus kohalikele seadustele tegevuse avamise loasamise kui ka vastutuse mõttes, kusjuures nende personaalil igasugune diplomaatiline laad puudub.

Üldiselt aga oleks küll vaja, et välisriikide kaubitsejale kaubandus-esindajale õigusi antaks ainult vastastikusel alusel, s. t. ainult sel määral ja sel eeltingimusel, et vähemalt samane tegevusvabadus ja õiguste kindlustus osaks saaks meie väliskaubanduse organisatsioonile resp. kaupmeestele.

Nii siis, Nõukogude Liidu kaubanduslik esindus oma esimeses reguleerivas funktsioonis ei vaja ühtki eriluba peale üldise diplomaatilise vastuvõtmise ning tegutseb majanduslikku informatsiooni muretsedes ja levitades üldiste rahvusvaheliste õiguste normide alusel diplomaatilist eksterritoriaalsust kasutades isiklikult ja oma ameti talitustes.

Kuid Nõukogude Liidu kaubandusliku esinduse tegevus peab alluma täieliselt asukoha maa seadustele tegevuse avamise luba, kohtuliku jurisdiktsiooni ja maksustamise suhtes ühel alusel teiste välismaa all asuvate kaubanduslike juriidiliste isikutega.

Ja Nõukogude Liidu kaubanduslik esindus võib Eestis sellekohaselt tegutseda ilma erilise loata, vaid informatsiooni muretsmist ning liberaalse seletuse juures ka väliskaubanduslike operatsioonide (see on, fob Eesti piir ning cif Eesti sadamad) analoogiliselt kaubanduse attaché funktsioonidele (ostjaid-müüjaid kokku viies).

Igasuguse muu kaubandusliku tegevuse, eriti aga Nõukogude Liidu kaupade Eesti pinnal realiseerimine olgu en gros või en detail, eriti ladude pidamine, on sisekaubandus ja allub täielikult meie sise-seadustele.

Ühes Nõukogude oma juristidega peab tähendama, et meil on N. Liidu „kaubanduslike esinduste seisukord põhjendatud täiesti vaid praktikale. Lepinguis nende seisukorda üldse ei puudutata.“ Kuid vas-

tandina Vene juristidele tuleb arvata, et nende kohta mitte ei maksa diplomaatilise puutumatus reeglid *ipso jure*, vaid ainult niipalju kui me seda heaks arvame, kuni lepingureeglid puuduvad.

Huvitust pakub veel Nõukogude Liidu kaubandusline tegevus ühenduses võõra riiklise kapitali investeerimise küsimusega.

Peatudes selle probleemi juures puht-juriidiliselt, selgub, et võõra riikliku kapitali investeerimine on uus nähtus, mille kohta käivate reeglite arv, vastandina erakapitali mahutamisprobleemile, väga väikene ning piirdub, küsimuse olulist ja suurel määral poliitilist iseloomu arvesse võttes, üldiste riikide põhiõigustest tuletatud normidega.

Andes ülevaate riikide põhiõigustest (Die Grundrechte der Staaten), mis põhjendavad rahvusvahelises elus sarnastena ühel ja samal ajal mitmete üks teisest lahutatud võimupiirkonnaga riikide olemasolemus ja mis on järeldused üldtunnustatud riikide suveräänsuse põhimõttest, osutub, et kahtlemata kuulub sarnaste põhiõiguste hulka, mitme arvaes ainukesena ja küllaldasena, õigus iseolemiseks (le droit à l'existence, Fauchille, k. I, jagu I, lk. 408), ühes sellest järgnevate õigustega vabaduseks ja alalhoidmiseks (kaitseks ja julgeolekuks), das Recht auf Selbständigkeit und Unabhängigkeit (Liszt, das Völkerrecht 1925., lk. 118), mispärast rahvusvahelise õiguse vastane on rahu ajal iga kallaletung võõrale riigile ja tema julgeolekule, ühesarvatud võõra riigi üldpoliitiline või majanduspoliitiline (wirtschafts-politisch) omavoliline vaheleastumine, interventsioon teise riigi asjadesse, mida ükski riik ei ole sunnitud kannatama, muuseas ka mitte finans alal (v. Bluntschli, das Völkerrecht § 69.) või nagu seda Fenwick (Intern. Law 1924., lk. 142 ning umbes samuti ka Westlake) seab, et õigus iseolemiseks, ehk oma alalhoidmise õigus (the right of existence or of selfpreservation) on üldtunnustatud riikide elementaar-õigus, on vajatud eeltõde, pos-

tulaat, kõigile teistele õigustele, muuseas enesekaitse õigusele (the right of self-defence) otsekohe ja kaudse attaki vastu, kus riigil hädakorral on isegi õigus teise riigi huve riivata. Selles mõttes on riigid tarvitusele võtnud rea eelkaitse abinõusid, näit. riikide tasakaalu teooria, Monroe doktriin jne. Riikide põhiõigusi katsub lepinguõigusena kindlaks määrata rahvusvahelise õiguse kodifikatsiooni sihiga 1925. a. kokkuseatud lepingute kavad Ameerika riikide vahel, kus VII lepingukava kõneleb rahvaste õigustest ja kohustustest („Igal riigil on õigus olemas olla, ennast kaitsta, ja oma olemasolu alal hoida“ — art. 1.).

Olgugi, et seni kõigi riikide praktika ja sellekohaselt õpetlaste teoreetilised kokkuvõtted riikide põhiõiguste alal on keerelnud poliitiliste küsimuste valdkonnas, näeme, et nüüd, majandusküsimuste esirinnale tulemisega, viimased poliitiliste küsimustega samastatakse, nagu seda toonitab Fauchille (k. I, j. 1, lk. 425), kõneledes, et majanduslikud kaalutlused mängivad riikide vahelises elus ikka suuremat osa, mispärast üksikute riikide majandusliku ülivõimu vastu on mõeldavad majanduslikud liidud majandusliku tasakaalu hoidmiseks, nagu varem seda tehti poliitilise tasakaalu mõttes.

Et praegusel ajal on kadunud piir majandusliku sissetungimise (*economic penetration*), ja poliitilise vahelesegamise (*political interference*) vahel, näitab kogu praeguse aja rahvusvaheline elu, modern imperialistlik praktika, mis seab valitsuste ülesandeks oma kodanikkude „elu ja varandust“ kaitsta, mille tagajärjeks on, et kui kellegi riigi varanduslik huvi otse või kaudselt teatud välismaal on märksaks kasvanud, siis nagu iseenesest nende majanduslikele huvidele poliitiline kaitse järgneb, varsti üleminnes poliitiliseks vahelesegamiseks.

Huvitava pildi selles suunas maalivad Nearing ja Freeman (Dollar Diplomacy, lk. 193) Ameerika Ühisriikide „Kuuba majanduslikust okupatsioonist“, seletades, et teoreetiliselt on Kuuba küll iseseisev riik, kuid

tema majanduslikku ja poliitilist elu juhitakse Washingtonist ja New-Yorgist, mis nähtust nad nimetavad trehvavalt „*acquisition without annexation*“ — maa endale saamine ilma maa külge liitmisela.

Sellekohaselt on iga riik õigustatud oma iseseisvust kaitsma ühel alusel poliitilise vahelesegamisega ka võõra riigi majanduslikkude sammude vastu, kui need tema julgeolekut ja iseolemist ka kaudselt ähvardavad, mis juba fakti ja politika küsimus.

Kõike kokkuvõttes võiksime üles seada välisriikide, eriti Nõukogude Liidu, kaubandusliste esinduste ja võõra riigi laiema majanduslise — investeerimise kohta järgmised teesid:

1. Välisriikide kaubanduslikud esindused on kas diplomaatilised kaubanduslikud *attaché*'d, segaloomuga kaubanduslikud esindused ehk eraõiguslised riigistatud äriettevõtete esindajad.

2. Kaubanduslikud *attaché*'d ei ole kaupmehed, vaid valitsuse, eriti välisministeeriumi diplomaatilised ametnikud, kes majanduslikku informatsiooni muretsevad nende asumise maa kohta ja seda oma maa suhtes levitavad. Nad ei sõlmi ühtegi kaubatomingut, vaid toovad oma maa ostja-müüja kokku välismaa müüja-ostjaga, kes siis iseseisvalt ostu-müügi operatsioone toimetavad.

3. Nõukogude Liit ei esine oma majanduslikus tegevuses välismail mitte suveräänina, vaid suure, olgugi riikliku kaubamajana, mis on uudis praeguse aja kapitalistlikus ühiskonnas, kelle kaubanduslik tegevus erakaupmehe omast sellepoolest teravalt lahku läheb, et peale otsekohe kaubandusliku tulu ta veel püüab kätte majandusliku ekspansiooni abil poliitilise mõjupiirkonna suurenemist, toonitades, et Liidu väliskaubandus on vaid üheks abinõuks politika käes, puhtpoliitiliste sihtide saavutamiseks.

4. Nõukogude Liit ei lepi oma kaubanduslikkude esinduste suhtes ainult kaubanduslise *attachée* kui diplomaatilise agendi kohustustega, vaid paneb nende peale kau-

bandusõiguslised agendi kohused, kes mitte ainult ei korja ega levita kaubanduslist informatsiooni, vaid sõlmivad otsekohe ostu-müügi lepinguid, olles seal juures mitte välisministeeriumi vaid väliskomissariaadi ametnikud.

5. Välisriikide kaubanduslik tegevus on vaid uuema aja erakordne nähtus, mis rahvusvahelises õiguses pole veel küllalt kindlat reguleerimist leidnud, kuid mis suhtes juba on saanud üldiseks loobumine senisest seisukohast, et välisriiki ega tema esindajat või varandusõigust ei või arutada võõras kohtus ilma tema enese nõusolekuta, või temale teisi kitsendusi ette kirjutada, ühesarvatud maksustamise ja võõrastele seadustele täieliselt allumise küsimused, mis mõttes mõõduandvaks on üldrahvusvahelises õiguses lepingmäärused riikide kaubalaevade alluvuse kohta nende asukoha riigi jurisdiktsioonile täieliselt kui ka lepingmäärused Nõukogude Liidu ja üksikute välisriikide vahel.

6. On õige pidada maksvaks reegliks, et välisriik oma majanduslikus ja kaubanduslikus tegevuses välismail allub ühel ja samal alusel teiste kaubanduslikku tulu saavutajate välisjuriidiliste isikutega täiel määral tegutsemiskoha maa seadustele ja kohtutele oma tegevuses ja maksustamises ja aruandmises, kuivõrd seadusmäärused pole muudetud lepingutega. Pole vaid veel ühtlast reeglit välja kujunenud, kas välisriik oma kaubandusliku tegevuse alustamiseks vajab tegevuskoha maa eelluba või maksab siin üldine reegel, mille järele kõik välismaade avalikõiguslikud juriidilised isikud teistes maades leiavad tunnustust *ipso facto*, olgugi et meie 1921. a. seadus peab olema mõõduandev.

7. Tegevuskoha maa seadustele alluvusest järgneb, et Nõukogude Liidu kaubanduslikkude esinduste tegevus võib sündida ainult väliskaubanduse teostamises, enamsoodustuse ja vastastikkuse alusel, mis tähendab, et Nõukogude Liidu kaubanduslikel esindustel Eestis ei ole õigust ilma

kaubandus-tööstuse ministeeriumi loata kaubelda sisemaal, ei ise ega oma osakondade või agentide kaudu, et Eesti Valitsus on õigustatud poliitilistel põhjustel sarnast luba andmata jätma ja et selle loa andmine, vastaspidise lepingmääruse puudumisel, võiks sündida maksva rahvusvahelise kombe järele, ainult sel tingimusel, kui Eesti kaupmehed saaksid oma tegevust samas ulatuses avada Nõukogude Liidu piirides.

8. Kõik välisriikide eraõiguslike riigistatud ettevõtete (riigi trustid, sündikadid) ja nende esindajate tegevus allub erandita tegevuskoha materiaalsetele ja protsessuaalsetele seadustele, ühesarvatud tegevuse avamise loasaamise kord; nende personaal-

il ei või olla ühki diplomaatilist eesõigust, sest et siin tegemist isegi mitte võõra kaubitseva riigiga, vaid välisriigi pinnal tekkinud kaubandusliku juriidilise isikuga.

9. Võõra riikliku kapitali investeerimine, kui majanduslik sissetungimine võib saada vaadeldud hädaohuna riikide iseolemise alalhoidmise algõigusele samal määral, kui seda on poliitiline vahelesegamine.

10. Rahvusvaheline õigus tunnustab riigile õiguse ja abinõud oma iseolemise alalhoidmiseks ka majanduslikul alal, lubades oma siseseaduseandluse kaudu piiri panna võõra riikliku kapitali investeerimisele oma pinnal.

A. Piip.

Enesetapja testament.

Kui meie praegusel ajal mõne ajalehe kätte võtame, leiame peaaegu igast numbrist, olgu ajaleht missugune tahes, vähemalt ühe sõnumi enesetapmisest. Sagedasti on sõnumis tähendatud, et kadunust kirju ja korraldusi on järele jäänud. Siit on tekkinud küsimus, kas enesetapja testamendil ka seaduse ees maksvust on või on see maksvuseta.

Juriidilisest seisukohast annab selle küsimuse seletamisele asumiseks põhjust meil ka veel praegugi maksvusel-oleva, 1885. a. väljaantud Vene Nuhtlusseaduse § 1472. Selles paragrahvis öeldakse sõna-sõnalt:

Kui keegi eneselt elu on võtnud meelega ja seda pole teinud vaimuhaiguses, hullumeelsuses ega mingisuguste haigushoogude tõttu tekkinud ajutises meeltesegaduses, siis tunnustatakse see isik niisuguseks, kel õigust ei ole oma surma puhuks korraldusi teha, ja tema testament, kui ka üldse igasugune tema poolt laste, kasvandikkude, teenijate, varan-

duse ja millegi muu kohta tahes tehtud tahtmiseavaldus jääb seepärast täideviimata ja loetakse maksvusetuks.

See paragrahv, mis varem kogu Vene riigis, sellega ka Balti kubermangudes maksvusel oli, ütleb kindlal sõnal, et enesetapja testament maksvusetu on ja igasugune tema poolt surma puhuks tehtud korraldus on tühine ja väärtuseta.

Kõnealloleva vaatlemisel puutub meile silma kaks momenti: 1) enesetapmine peab olema sündinud meelega, ja 2) täiesti selgel mõistusel, see tähendab, niihästi tahe kui tegevusvõime peavad selgesti mõistetavalt väljendatud olema.

Paragrahv 1472. allikaks on kriminaalkodeksi aastast 1845, ja nimelt § 1943; tähendatud Nuhtlus-seadus oli nimelt aluseks praegu maksvusel olevale Nuhtlus-seadusele. Sama paragrahv 1943 on ka vanal kujul 1857. aastal kodifitseeritud ja hiljem 1885. aastal uuesti redigeeritud Nuhtlus-seadusesse üle läinud. See reegel, et enesetapjate testamendid maksvuse-

tuks tunnustatakse, on väga vali; see reegel on aga ka Vene Tsiviil-õigusesse üle läinud, sest seaduste kogu X köites loeme paragrahvis 1017: „Seepärast on maksusetu: 1) . . . . . 2) enesetapjate testamendid.“

Allikana nimetatakse siin jälle sama 15. augusti 1845. aasta seaduse § 1942, samuti ka riiginõukogu otsust 15. aprillist 1842. aastast ja üht seadust 1. oktoobrist 1831. aastast, § 5. Paragrahv 1017 seisab aga vahenditult ühenduses eelmise, 1016-nda paragrahviga; ühendus on ka sõnast „sellepärast“ märgatav. Paragrahvis 1016 on öeldud, et kõik testamendid täie mõistuse ja selge arusaamise juures (pri sdrawom ume i twerdoi pamjati) peavad tehtud olema. Nende paragrahvide vastastikku-seadmisel näeme, et motiivid enesetapja testamendi maksusetuks-tunnustamiseks Nuhtlus-seaduses ja vene Tsiviil-õiguses täiesti ühed ja samad ei ole. Esimesel juhul on meil tegemist süüteo tagajärjena esineva karistusega, teisel juhul aga testamendi maksusetuks-tunnustamisega selle tagajärjel, et selle kokkuseadmine küllaldase mõistuse juures pole sündinud.

Aga juba Vene Senat on märganud ebarajrekindlust selles, et füüsiliselt surnud inimest pärast tema surma veel karistada tuleks, ja on seepärast terves reas otsustes niihästi Nuhtlus-seaduse paragrahv 1472-nda kui ka kümnennda kõite paragr. 1017. täpset nõuet tublisti pehmenanud. Senati üldkogu otsuses aastast 1877 nr. 19 ja veel enam Senati Tsiviil-departemangu seletuses aastast 1877 nr. 365 on Senat leidnud, et enesetapja testamendi maksusetuks-tunnustamiseks sellest asjaolust veel mitte küllalt ei ole, et testamenditegija käe enese külge on pannud, vaid kohus on kohustatud järele uurima, missuguses vaimlises seisukorras see tegu on sündinud. Tähendatud juhul leidis Senat, et testament, mis enesetapja poolt kaua aega enne tema surma kokku on seatud, maksusetu ei või olla, kui ta selle kokkusead-

mise juures täie mõistusega ja arusaamisega on talitanud. Sellest järgneb, et Vene Tsiviil-õiguse järele ainult niisugune enesetapja testament maksusetuks tuleb tunnustada, mis selle kokkuseadmisel mitte täie mõistuse juures pole valmistatud, vastavalt Vene Tsiviil-õiguse 1017. paragrahvile, s. o. *in praxi* küll igal juhul hiljaaegu enne enesetapmise toimepanekut. Harilikult ei ole enesetapmine ju kunagi ammu-aega ettevalmistatud toimetuseks, vaid on enamasti alati affektseisukorra tagajärjena toime pandud. Seetõttu võib ka meelega talitamisest enesetapmise kordasaatmisel ainult väga piiratud mõttes juttu olla, ja on samuti küsitav, kas enesetapja oma teo läbi viimisel tööpoolest kogu oma vaimliste võimete üle valitseb. Järelikult peaks Vene seadus §§ 1472. ja 1017. täpse sõnastuse järele öieti ka need enesetapjate testamendid maksusetuks tunnustama, mis isegi hulk aastaid enne enesetapmist notariaalselt kokku on seatud. On selge, et siin ülepeääsmatu vastolu peitub.

Et aga Vene Nuhtlus-seadus, kui üldine riigiseadus, ka Balti kubermangudes maksusetu oli ja siin veel praegugi maksab, Balti Eraõigus aga spetsiaal-seadusena ainult kohaliselt piiratud maksuspiirkonnas jõus oli ja on, siis võiks sellest lõpuotsusele tulla, et Nuhtlus-seadus ka meie juures käsitatav peaks olema, sest et spetsiaal-seadus üldseadusega ära muudetakse. Kui meie aga tähelepaneku alla võtame, et 1) Vene Nuhtlus-seadus 1845. a. väljaantud seadusel põhjeneb, see on seadusel, mis oli olemas enne Balti Eraõiguse III kõite kodifitseerimist, ja 2) et Nuhtlus-seaduse normid Eraõiguse normidele ulatuda ei või, eriti veel eraseadusele, siis jõuame otsusele, et nimetatud paragrahv (1472) Vene Nuhtlus-seadusest meie juures käsitatav ei ole.

Kuidas on aga Balti Eraõiguses vaated enesetapjate testamendi suhtes?

Testamentifacto activa juures (§ 1984) määratakse Eraõiguses, et testamendi tege-

miseks igaüks on õigustatud, kes oma mõistuslikkude ja vaimliste võimete üle täielikult valitseb ja ühtlasi ka võimeline on oma varanduse kohta korraldusi tegema ja oma tahtmist selgesti väljendama. Järgmistes paragrahvides ülesloetud kitsendused (nagu kõrge vanadus, haigus, kehalikud vead, kogelemine) ei tuleta ühegi sõnaga ega lähendusega enesetapjaid meelde, teevad aga pealingimuseks tahtmise selge avaldamise. Kõige parema näite selle kohta, et enesetapja testament Eraõiguse järele maksev on, annab kolmanda kõite paragr. 2789, sest selles paragrahvis ülesloetud tühistamis põhjuste seas ei ole ühegi sõnaga lähendatud, et enesetapja testament maksusetu oleks. Selles paragrahvis, mille allikana § 1984. jällegi nimetatakse, on kõik tühistamis põhjused täielikult ülesloetud, ja just sellepärast, et siin loetlemisega tegemist on, pole mingisugust õigustust, et

seda paragrahvi laiendavalt võiks tõlgitseda. Igatahes võiks prgr. 2789 p. l. juures, kus kõneldakse juhust, mil testamenditegija õigusvõimne pole testamenditegemiseks, oletus tekkida, et siia ka enesetapjaid võiks arvata, kuid ainus vaade selle punkti allikatele selgitab meile, et ka siin kunagi enesetapjaist juttu ei saa olla. — Ka Erdmann on arvamisel, et Balti Eraõiguse järele enesetapja testamendi maksusetustunnustamiseks mingit põhjust olemas pole, (III köide, prgr. 268, lhk. 347, märk. 4 ja prgr. 234), kui enesetapja testamendi kokkuseadmise ajal vastutusvõimeline oli.

Nii jõuame otsusele, et

1) enesetapja testament Balti Eraõiguse järele maksev on, ja

2) et Vene Nuhtlus-seaduse normid enesetapjate testamentide kohta meil mitte kohaldamisele ei kuulu.

Ed. Hasselbladt.

Vere individualiteedi määramisest ja kohtulikust tähtsusest¹⁾.

Nagu kuritegija isiku või mõrtsukatöö ohvri kindlakstegemine on iga sellase vastava sündmuse uurimise esimesi küsimusi, nii on ka igal juhul, kus kuritööga seotud on vereleid nagu kuritöö riistal, kuritöö kohas, küsitava või kindlakstehtud kuritöö kordasaatja küljes või ta riidel jne., leitud vere individualiteedi kindlakstegemisel eeljuurdluse ja kohtuprotsessis määrav oluline tähtsus. Igal sellisel juhul küsib kohtuuriija või kohus asjatundjalt „kelle veri see on? kas N., P. või kellegi tundmatu X. oma?“ Aga asjatundja vastus?

1) Käesolevad read on kirjutatud Viini kohtulikus arstiteaduse ja kriminaalstilkus instituudis töötades, mis puhul loen oma meeldivaks kohuseks suurimat tänu avaldada prof. Haberdar'le, dotsent Werkgartner'ile ja dotsent dr. jur. Streicher'ile.

Kuni Landsteineri uurimusteni oli kindel — ei, mida nii käesolevate ridade autor kui ka iga teine asjatundja kohtuuriijale pidi andma. Liig rumalasse seisukorda panev vastus, kuid kahjuks õige! Ekspert oli õnnelik, kui ta suutis kosta küsimuse, kas on see inimese või looma veri, mis on täiesti võimalik, kui väikenegi osa verd kusagil leidub. Samuti on oluliselt tähtis kosta küsimus, kust on veri välja jooksnud — kas mitte ninast, nagu sageli tõendab kuritegija.

Enne kui kosta ühtki neist küsimust, tuleb kindlaks teha, kas meil üldse on käesoleval korral tegemist verega. Kõige pisema vere osakese olemasolu korral on praegu seda küsimust kindlasti võimalik

jaatavalt vastata, kui veri veel ei ole mitte täielikult ära lägenud. Selleks on olemas isegi sõestunud vere jaoks täpsed keemilised ja mikrospektraalsed analüüsid. Võimalused põhjenevad selles, et iga vere lagunemise, õigimine muutmise produkt-derivaat annab teatavate keemiliste ainete ühinedes ainult temale iseloomulise kristalli või resorptsiooni joone spektrumis.

Vahetegemine inimese ja looma vere vahel põhjeneb looma ja inimese valgu (munavalge) omavahelises reaktsioonis — kokku puutudes annavad sademe. Kui kodujänese verre süstime (pitsime) korduvalt inimese verd, siis omandab kodujänese vere leem omaduse isegi mitukümmend tuhat korda lahjendatud inimvere leemega (valguga) andma sadet, mõne teise kodujänese või looma vere leemega aga ta sadet ei anna. Seda reaktsiooni nimetatakse pretsipitatsiooni reaktsiooniks ja nimelt tema abil tehakse kindlaks, kas on leitud veri inimese või looma oma. Sageli on see võimalik ka mikroskoopiliselt; nii võime näiteks inimese verd linnu verest seeläbi eraldada kofe.

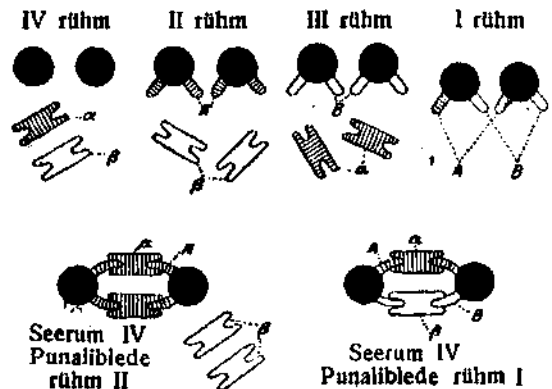
Vastata küsimust, kas veri on näiteks jooksnud ninast või on kuurilite oma, on harva võimalik; kuurilite verd on aga siiski palju kergem kindlaks teha, sest selles veres leidub väga sageli emaka ja emaka-liimanaha spetsiifilisi rakke.

Suure nina-verejooksu korral aga pole vere päritolu sugugi võimalik kindlaks teha; võimaluse öelda, et veri ninast on, saame enamasti siis, kui pühitakse ühtlasi nina, sest siis pigistatakse ühtlasi rohkesti lima ninast ja nina liimanaha rakke verrega välja; viimaseid veres leides võime otsustada, kust veri on jooksnud; sellega oleks teatava määraneni ka objektiivselt tõestatud kahtlusaluse isiku seletus vere päritolust. Kuid sellaseid õnnelikke kombinatsioone tegelikult peaaegu kunagi ei leidu, ja inimese vere individualiteedi tõenduseks on tarvillised otsesed eksaktsed uurimiseviisid. Ainaks vere individualiteedi mää-

ramise võimaluseks on praegu üldmainitud Landsteineri leid vererühmade olemasolust inimese veres. Vererühmade uurimisel on eriti palju tööd teinud ja rühmade uurimise seadnud täiesti kindlale teaduslikule alusele itaalia Modena ülikooli prof. Lattes; samuti on ses küsimuses palju tööd teinud Moss, Dungern Schiff ja teised. Milles seisab vererühmade probleem? Inimese veri koosneb omas tähtsamas osas vere leemest (seerum) ja vere libledest; liblesid on 2 liiki: punased ja valged; punased verelibled on kettakujulised ja ainult mikroskoobi abil siin nähtavad; nemad annavad verele punase värvi. Vererühmade uurimisel on tähtsust ainult vere leemel ja punastel libledel. Meie soontes voolavas veres ujub iga lible iseseisvalt omaette; kui katseklaasi natuke verd võtame ja kõrvaldame vere hüübumise võimaluse, siis laskuvad kõik libled klaasi põhja ja peale jääb vähe kollakas vereleem; raputame aga natuke klaasi, siis tõusevad verelibled üles ja ujuvad igaüks iseseisvalt omaette leemes, mis nüüd omandab punase värvi. Kui aga laseme ühe inimese verelibledel sadeneda klaasi põhja, mida võime kiirendada tsentrifugeerides ja siis ettevaatlikult eraldame leeme libledest, kallates esimest teisse katseklaasi või imedes seda pikka peenikesse keakkohalt kolbiliselt laienenud klaastorru, siis saame leeme ja libled lahus üksteisest; punaseid vereliblesid võime seejuures kas või koguni füsioloogilise lahuga (soola 0,85% lahu destilleeritud vees) pesta. Samal kombel eraldame üksteisest veel näiteks 5 inimese vere libled vere leemest; sellega kokku 6 inimese (1, 2, 3, 4, 5, 6) vere libled ja leem. Kui nüüd näiteks võtame ühe isiku punaliblesi kolmes katseklaasis ja kolme isiku vere leeme ning segame neid omavahel s. o. valame 3 leent 1-se libled peale, raputame hästi segamini ja laseme paar minutit seista, või veel parem tsentrifugeerime, mis järele kõik libled põhjale laskuvad ja siis uuesti raputame; selle

järele siis võime näha huvitavat asjaolu nimelt, et libled ei lähe mitte laiali, igaks ei uju mitte iseseisvalt omaette, vaid nad on kogunenud väiksematesse ja suurematesse parvedesse, mis kohe laskuvad klaasi põhja. Seda nähet nimetatakse isoagglutinatsiooniks (inimese punalibled inimese vere leemes). Samasugusesse vaherkorda võivad astuda omavahel teise libled, 4. leemega, või ümberpöörduvalt. Võib aga näiteks juhtuda, et 1-se isiku punaliblesid ja 4-da vere leent segades esimesed ei liitu üksteisega ja raputamise järele me ei näe kollakat leent, kus ujuvad libled saarekesed, vaid iga punalible ujub omaette ja leem on punane nagu veri kunagi. On olemas liik inimesi, kelle punaliblesid ei agglutineeri ühegi teise isiku vere seerum; kuid samuti on olemas inimesi, kelle vere liblesid agglutineerib iga teise isiku vere leem, väljaarvatud selle liigi verega isikud, kuhu käesolev isik ise kuulub. On veel olemas liik isikuid, kelle punaliblesid ei agglutineeri ükski teine seerum, kuid mille seerum agglutineerib teist liiki verd. Sellest siis on selgesti näha, et punaliblede isoagglutinatsioon oleneb nii verelibledest kui ka vere leemest-seerumist. Ühed vereiliblesid on varustatud omadusega agglutineeritud saada, teised mitte; mõnede isikute vere leemel on omadus kõikide teiste isikute punaliblesid agglutineerida; mõnd teist liiki isikute vere leem ei agglutineeri kõigi isikute punaliblesid, kuna aga mõne isiku vere leem mitte kellegi liblesid ei agglutineeri. Nende iseäralduste alusel liigitatakse üldse kõik inimesed punaliblede kui ka vere leeme agglutinatsiooni omaduste järele 4 liiki. Punaliblede omadust — anda agglutinatsiooni nimetatakse agglutinogeeniks ja märgitakse Dungern'i järele A ja B või AB-ga koos, isoagglutinatsiooni omaduse puudust aga O-iga. Vere seerumi omadust aga agglutineerida verd nimetatakse agglutiniiniks ja märgitakse vastavalt β ja α -ga või $\alpha\beta$ koos või jälle O, kui üldse puudub omadus ühtki verd aggluti-

neerida. Neid nelja liiki seerumeid nimetatakse veel ühiselt testseerumiks. Dungern liigitas vererühmad punaliblede järele järgmiselt: AB, A, B ja O, ning seerumi omaduste järele O, β , α ja $\alpha\beta$; seejuures on alati koos ühest neljast liigist verest isoagglutinogeenid ja isoagglutiniinid järgmised grupid vastavalt AB (isoagglutinogeen), O (isoagglutiniin); A, β ; B, α ja O, $\alpha\beta$. Moss märgib need samad I, II, III, IV, Jansky aga IV, II, III, I (esimese ja viimase kohad ümberpöörduvalt). Vererühmade vastastikkuse isoagglutinatsiooni tekkimise või selle ärajäämise selgitamiseks toome piltliku kujutuse Dungern-Mossi järele.

Selles pildis on musta punktiga märgitud kaks punaliblet igast vere rühmast; kriipsutatud lible sarv (agglutinogeen) tähendab A ja valge sarv B lible omadust agglutineeritud saada; valged sulud on β ja kriipsutatud sulud α isoagglutiniinid. Isoagglutinatsioon tekkib ainult siis kui kriipsutatud sarvele A isoagglutinogeenide ühendamiseks on olemas kriipsutatud α isoagglutiniinid ja valgete sarvede — B — isoagglutinogeenide jaoks on olemas valged β isoagglutiniinid. Kuid ühes ja samas veres pole neid kunagi koos olemas. Agglutinogeen A ja agglutiniin α resp. B ja β ei ole kunagi koos ühe ja sama indiviidumi veres, sest siis tekkiks isoagglutinatsioon, mis kohe surmale viib.

Agglutinatsiooni võimalusi selgitab eriliselt veel järgnev tabel;

(Test) seerumi rühmad Dungere'i ja Moss'i järele	Punaliblede rühmad v. Dungere'i ja Moss'i järele			
	AB I	A II	B III	O IV
O	—	—	—	—
I	—	—	—	—
β II	+	—	+	—
α III	+	+	—	—
$\alpha\beta$ IV	+	+	+	—
	+ = isoagglutinatsioon tekib — = " " " " ei teki			

Tabel nr. 1.

Joonisest ja tabelist nr. 1 näeme, et punaliblede esimene rühm annab agglutinatsiooni 3-me ülejäänud vererühmadeseerumiga, sest temal on olemas mõlemad isoagglutinogeenid A ja B; kuid samasse rühma kuuluva vere seerumiga ei anna punalibled kunagi agglutinatsiooni, sest selles veres ei ole isoagglutiniini α ja β , mis aga on olemas kolmes ülejäänud vererühmas.

II vererühma punalibled agglutineeruvad III ja IV vererühmade seerumiga, sest seal on olemas isoagglutinogeen A-le vastav isoagglutiniin α , misjuures jääb IV rühma seerumis isoagglutiniin β vabaks (nagu joonisest ka näeme). III vererühma punalibled, millel on olemas B isoagglutinogeen, agglutineeruvad II ja IV vererühma seerumiga, milles on olemas vastav isoagglutiniin β , IV-as üle selle ka veel isoagglutiniin α , mis vabaks jääb.

IV vererühma punalibled ei oma ei agglutinogeeni A ega B ja sellepärast ei ole nad üldse mitte agglutineeruvad.

Nii näeme, et mitte ühegi vererühma punalibled pole sama rühma seerumist agglutineeruvad, vaid seda suudavad ainult nende vererühmade seerumid, kus on olemas vastav isoagglutiniin. Isoagglutinogeen A-le vastab isoagglutiniin α ja B-le β .

Olgugi, et vererühmi on 4, isoagglutinogeenid ja isoagglutiniinid on lõpuks siiski

kumbagi 2; esimesed A ja B ning teised β ja α . Sellest selgub, et 4 vererühma punaliblede kuuluvust võime lõpuks ära määrata kahe seerumi abil β teisest vererühmast ja α kolmandast vererühmast seerumiga kuna ju IV rühmas on nad mõlemad koos. Tegelikult kasutataksegi vererühmade määramisel ainult β (II) ja α (III) seerumit. Kui segades punaliblesi β seerumiga, saame agglutinatsiooni, siis kuulub veri III (B) rühma, α seerumiga — II (A) rühma; ei anna kumbki agglutinatsiooni, siis on meil tegemist IV (O) rühmaga, kui aga mõlema seerumiga (β , α) segades saame agglutinatsiooni, siis on meil tegemist I (AB,O) vererühmaga.

Nagu joonisest ja tabelist näha võime ka vererühma kuuluvuse kindlaks teha teisel teel, nimelt ära määra millise vere seerumiga meil tegemist on, s. o. milline agglutiniin leidub otsitavas veres. Vereliblede isoagglutinatsiooni uurides oli meil teada, millisesse rühma kuulus vere seerum resp. agglutiniin (α või β) ja otsisime punaliblede rühma kuuluvust. Kuid teisel juhul on meil punalibled olemas igast rühmast eraldi I-AB, II-A, III-B, IV-O ja meie uurime järele, millise rühmaga uurimisel oleva vere seerum annab agglutinatsiooni, s. o. kas temas üldse ei ole agglutiniini (agglutinatsiooni ei saa), siis kuulub ta I (AB,O) rühma, ehk temas on β agglutiniin — siis kuulub otsitav veri II (A, β), või on seal olemas α agglutiniin, siis kuulub veri III (B, α) rühma, või seal on olemas lõpuks mõlemad agglutiniinid ja veri kuulub IV (O, $\alpha\beta$) rühma (agglutinatsiooni annab uuritava vere seerum või ka selle ekstrakt nii A kui ka B rühma punalibledega). Tuleb alati silmas pidada, et agglutinatsiooni saame siis, kui liituvad AB + $\alpha\beta$, A + α ja B + β . Nii võime meie siis kahel teel ära määrata, millisesse rühma 4-st rühmast kuulub uurimisel olev veri; eesmärgiks sel teel, et uurimisel oleva vere punalibled segame ühe kindlakstehtud vere rühma seerumiga (on saadaval Viini riiklisest seerumi laboratooriumist) näiteks kas β või α seerumiga;

tekib agglutinatsioon β seerumiga, kuuluvad punalibled III rühma (B), kui aga α -ga — siis II rühma (A), teiseks sel teel, et meil on olemas näiteks praegu kindlaksmääratud punaliblede rühmad: B ja A ning meie otsime, kummaga neist uurimisel oleva vere seerum annab agglutinatsiooni; kui B punalibledega ainult, siis on seerumis β isoagglutiniin — II (A, β) vererühma kui aga A punalibledega ainult (α isoaggl.) — III (B, α) rühmast; tekib agglut. mõlematega — IV (O, α β) rühm või agglutinatsiooni üldse ei saa — I rühm (AB, O).

Viimasel asjaolul on suur kohtulik tähtsus eriti vere jälgede uurimisel, sest agglutiniinid ($\beta\alpha$), mis on vere leemes, on palju vastupanevamad, kui agglutinogeenid A B, mis on punaliblede küljes ja kuivades ruttu ära surevad, mille juures hiljem peatume.

Isoagglutinatsioonist tuleb kindlasti eraldada psüdoagglutinatsioon. Viimane võib tekkida ilma ühegi vastava vere seerumita, misjuures kettakujulised punalibled kogunevad ühte tulpa, nagu metallraha võime tulpa laduda, mis mikroskoobi all kohe näha on. Kuid sellepärast tuleb vere rühma kuuluvus iga kord ära määrata kahel teel: kindlaksmääratud agglutinogeenseerumiga (β ja α) ja samuti selle vere leeme (seerumi) rühma kuuluvus juba varemalt kindlaksmääratud vererühma punalibledega (A ja B). Sel teel saame alati absoluutselt õige tulemuse, kui uurija ise aga ainult on hästi koolitatud ses suhtes ja suurema praksisega, sest muidu võib sündida suur ülekohus õige isiku vastu. Vererühmade leidusel ja selle õpetusel on suur praktiline tähtsus.

Esialgul võime ära märkida 4 ala, kus vererühmade õpetus rakendust leidis.

1) Esimesena leidis vererühmade õpetus rakendust vere siirdnistuse (transfusioon) korral ühest inimesest teise, mis puhul juhtus varemalt palju õnnetusi. Nüüd on nende õnnetuste põhjused arusaadavad: see olenes asjaolust, et nagu nägime agglutineeruvad mõne inimese punalibled mõne teise ini-

mese vereleemes, kuna aga leidub inimesi, kelle punalibled ei agglutineeru teiste inimeste verileemes. Enne vere juhtmist ühe isiku veresoonest teise inimese veresoonda peab uurimiste varal kindlaks tegema terve isiku, kelle vereleem ei kutsu esile haige punaliblede agglutinatsiooni ja kelle punalibled ei agglutineeru haige vere leemes. Nii võime siis kindlasti vereagglutinatsioonist tingitud katastroofi ära hoida. Kui arst seda ei tee, siis võib teda praeguste teadmiste mittekasutamise puhul kohtuliselt vastutusele võtta.

2) Rasside uurimine, mis puhul on tähelestatud, et ühes rahvatõus esinevad teatavad isohämagglutiniinide rühmad sagedamini kui mõnes teises tõus. Kohtuliselt aga pole seda tõde siiski mitte võimalik eriliselt rakendada, kuna palju olulisem kohtumeditiiniliselt on vererühmade pärivusseadus.

3) Vererühmad on põlvnemise uurimisel olulisemaks määrajaks ja nurgakiviks antropoloogiliste omaduste uurimuse kõrval; veel rohkem, rühmade pärivusseadus on palju kindlam kui antropoloogiliste iseäralduste pärivusseadus. See asjaolu võimaldab rühmade määramisele anda vastavalt kohtu protsesses olulise ja määrava osa. Teades isa ja ema vererühme võime ette öelda, millisesse rühma laps mitte kuuluda ei või; kui laps kuulub mitte-võimalikku rühma, siis pole kas antud isa mitte tema tõeline isa, või pole seda ema, mis vähem tõenäolik, ehk küll lapse vahetamise küsimustes see võib olla määravaks argumendiks. Teiselt poolt kui teame lapse ja ema vererühmad, võime kindlasti öelda, millisesse rühma ei või kuuluda isa; kui näiteks laps kuulub II, (A, β) ja ema III (B, α) rühma, siis ei või isa kunagi näiteks kuuluda IV (O, $\alpha\beta$) rühma; sellisel asjaolul pole antud isa mitte isa ja ema peab lapsele oma austajate hulgast otsima kas II (A, β) või I (AB, O) rühmaga isa. Toome siin tabelid, mis näitavad seaduslikust isa, ema ja lapse vererühmade vahekorras.

Märkus: Schiffi järel on I-se grupi sümboliks O, aβ ja IV sümboliks AB, O.

Teise vanema vererühmad	Ühe vanema vererühmad			
	I	II	III	IV
I	I, II	I, II	I, III	I, II, III, IV
II	I, II	I, II, III, IV	I, III	I, II, III, IV
III	I, III	I, II, III, IV	I, II, III, IV	I, II, III, IV
IV	I, II, III, IV	I, II, III, IV	I, II, III, IV	I, II, III, IV

Laps võib kuuluda ühte neist vererühmest.

Tabel nr. 2.

Nagu siit Schiffi tööst võetud tabelist näeme, kuuluvad I-se rühmade vanemate lapsed erandita ka I-se rühma; kui üks vanem on I ja teine II vererühmast, siis võivad lapsed kuuluda kas I või II vererühma. Suurimad võimalused lapsel mitmekesisesse rühma kuuluda on siis, kui üks vanem kuulub IV rühma.

Kui lapse ja ema vererühmad teada on, siis võime enamasti kindlasti öelda, millisesse rühma võib isa kuuluda tingimusel, et ema mitte ei kuulu IV ja laps I rühma, nagu järgmistest Schiffi tabelitest näeme:

ja lapsel	Kui emal vererühmad		
	I	II	III
II	II, IV	—	III, IV
III	III, IV	III, IV	—
IV	IV	III, IV	II, IV

siis võib isa kuuluda ühte neist rühmadest.

Samuti võime mainitud tingimustel isaks olemist lõplikult eitada:

		Kui ema vererühmad on		
		I	II	III
ja lapse vererühmad	II	I, III	—	I, II
	III	I, II	I, II	—
	IV	I, II, III	I, II	I, III

Neid vererühmi ei või olla isal (ei ole isa).

Kui viimases tabelis numbrite asemele paneme nende sümbolid, siis saame järgmise tabeli:

ja lapse vererühmad		Kui ema vererühmad on		
		O, aβ	A, β	B, α
A, β B, α AB, O	A, β	O, aβ; B, α		
	B, α	O, aβ; A, β	O, aβ; A, β	
	AB, O	O, aβ; A, β; B, α	O, aβ; A, β	O, aβ; B, α

— neid vererühmi ei või olla isal (ei ole isa).

Väga huvitav on samas suhtes Plüss'i tabel:

Kui laps kuulub vererühma	Emal kuulub vererühma	Küsitav isa ei ole mitte isa, kui ta kuulub järgmistesse rühmadesse.
I (O, aβ)		Vanemaid ei ole võimalik kindlaks teha, sest sellase vererühmaga laps võib sündida igast teisest rühmast
II (A, β)	I (O, aβ)	I (O, aβ)
	I (O, aβ)	III (B, α)
	III (B, α)	III (B, α)
III (B, α)	I (O, aβ)	I (O, aβ)
	I (O, aβ)	II (A, β)
	II (A, β)	II (A, β)
IV (AB, O)	I (O, aβ)	I (O, aβ)
	I (O, aβ)	II (A, β)
	I (O, aβ)	III (B, α)
	II (A, β)	II (A, β)
	III (B, α)	III (B, α)
	III (B, α)	III (B, α)

Nii näeme siis kindlat seaduspärasust rühmade pärivuses, mida isa küsimuste sel-

gitamisel alati peab kasutama. Ekspert ei suuda küll mitte öelda, et näiteks L. on lapse isa, vaid ta võib kord öelda, et L. võib olla lapse isa, kuid teine kord võib ta öelda, et L. ei või olla milgi tingimusel käesoleva lapse isa. Nii võis Dr. Verkgartner 98 juhust kindlasti öelda, et 16 korral ei olnud süüdistatav mitte lapse isa ja kohus võttis seda kui aksioomi.

Vererühmade uurimine on Austrias ametlikult soovitatud, ta tuleb igal korral katsuda läbi viia isa küsimuste arutamisel. Minu töötamise ajal Viini kohtuliku arstiteaduse instituudis tuli nädalas 6—9 perekonda läbi uurida s. o. 18—27 isikul vererühmad kindlaks määrata. Kõik need isikud on uurimisele saadetud kohtu poolt, kuigi selleks erilist sundust ei ole; kuid kohtu soovitusel pole seni veel keegi vastu pannud. Enamus uurimusile kuuluvaist juhtudest on väljaspool abielu sünnitanud emade nõudmistest lapse isa vastu toetuse saamise otstarbel.

Nagu ülal nägime, on 16 juhul üles antud vale isa, s. o. ema kas ei tea, kes tema austajaist on lapse tõeline isa ja annab lihtsalt ühe üles, või ta nõuab lapsele toetust ühelt jõukamalt austajalt. Kuid ka abielus sündinute laste puhul on vererühmade uurimusi toimetatud. Nagu teada, loetakse nii meie kui ka Austria seaduse järele laps abielus sündinuks, kui ta on sündinud veel kuni 302 päeva pärast abielu lahutust, lahuse elamist või peale isa surma. Selle aja vältel sündinud laps omab isalt päranduse õiguse jne. Ühel juhul Viini instituudis tuli kohtus arutusele asi, kus naine käis suguliselt läbi juba 3 a. ühe teise mehega oma mehe teades ja selle korteris, sest mees ise oli joomar ja temast ei tahtnud last saada. 3-da lapse sündides ei tunnistanud isa seda korraga mitte enam omaks lapseks ja nõudis abielulahutust. Naine ei vaielnud vastu, et lapse isaks on keegi teine mees, kuid kohtule on kallid lapse õigused ja seega objektivne tõde, milleks ei või veel olla ema ja isa ütelu-

sed; vererühmade uurimine tõendas, et laps polnud mitte abielupaari laps, vaid isaks pidi olema keegi teine mees; alles nüüd võib kohus abielus sündinud last tunnistada väljaspool abielu sündinuks, võtta temalt päranduse õiguse ja lubada emale nõuda tõeliselt lapse isalt ülalpidamist, kogukonnalt abi, toetust jne. Siin näeme, kui keerulised õiguslikud vahekorrad otsustatakse ainult vererühmade uurimise alusel, kuigi vanemad isegi risti vastupidist oleks tõendanud. Unistus on täide minemas, et kohtu asjad otsustatakse tulevikus mitte kohtusaalis, vaid laboratooriumides¹⁾.

Ka paljudes teistes kohtulikes juhtudes on rühmade kindlaksmääramine oluliselt tähtis. Nii on tingimata tarvilik vast-sündinud, hukatud ja äravisatud lapse vererühm kindlaks teha, sest see aitab ema leida ja seega kuritegu avalikuks teha, kuigi seejuures tuleb ettevaatlik olla, sest vererühmad kujunevad lõplikult välja raskejalgsuse vältel ja hiljem. Agglutinogeenid on kindlasti olemas ajalt sündinud lapsel, kuna agglutiinid mõnel harval korral lõplikult kuni 1. eluaasta lõpul välja kujunevad.

Eriliselt olulise tähtsusega on rühmade kindlaksmääramine mõrtsukatööde korral, nimelt veel siis, kui kuritegija tuleb üles leida. Sel juhul tuleb otsida kuritegija riietelt või riistult igat vere tilka, mille rühma kuuluvus tuleb kindlaks teha; vähe sellest, et kindlaks teeme, et see on inimese veri, tarvis on teada ka, kelle veri; kui leitud vererühm ei vasta selle isiku omale, kelle riietelt ja riistult ta leiti, vaid vastab tapetu omale ja kui kahtlusalune tõendab, et see on tema oma veri, siis on kahtlusaluse süü raskendamiseks leitud väga raske argument.

Vererühmade määramise tehnika on võrdlemisi keeruline protseduur ja nõuab suurt vilumust ja tähelepanu kontsentreeri-

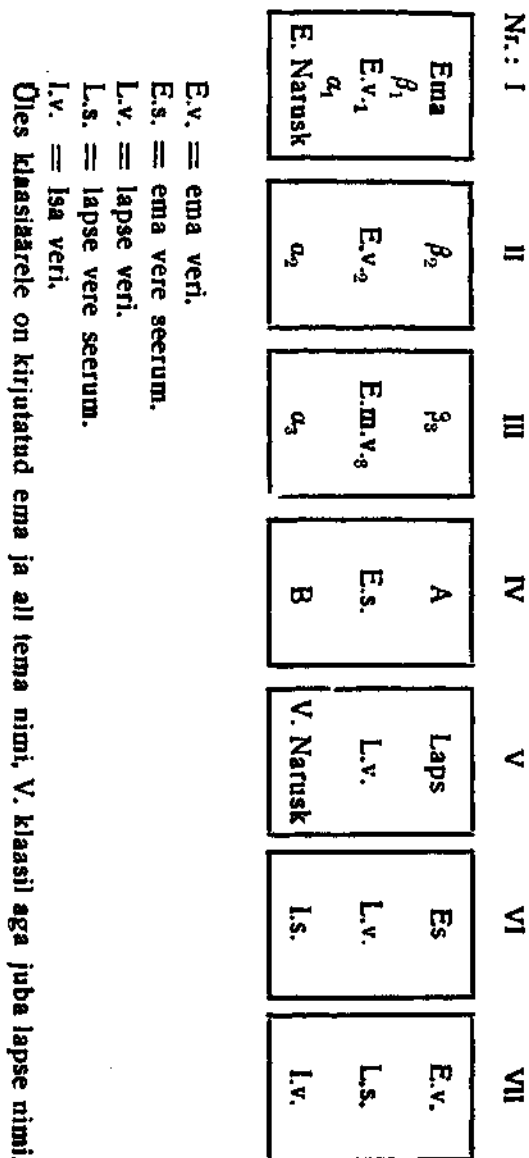
1) Sellane asjaajamine nõuab ka kohtu koosseisult head ettevalmistust, milline näiteks täiesti puudub vannutatud meeste kohtul.

mist; seetõttu lubatakse kohtulikke rühmade määramisi ainult hästi vilunud ja hea ettevalmistusega asjatundjale. Siinkohal on võimatu põhjalikult seda küsimust puudutada, mispärast teen seda lühidalt, nii palju kui seda juristi seisukohalt vaadates tarviline on. Vererühma määramiseks on tarviline β ja α vere seerum, ning uurimisele saadetava isiku verd mõni tilk, aga parem paar kantsentimeetrit. β ja α seerumit saab osta Viini seroloogia jaamast; ta on seal kõrge väärtuseline, kuid seda võib ise koguda ja valmistada hiljem teatavalt kindla vererühmaga isikuilt. Uuritaval täiskasvanul isikul võetakse verd nõelaga küünarliikme kohal tõmbsoonest, kohalt kus siifilise korralgi verd võetakse. Nõel ja puits on muidugi teada ära keedetud ja koht pestakse korduvalt puhtaks. Nõela piste pole mitte valusam kui mõne putuka nõelamine. Väikseil lastel võetakse aga suure varba seesmiselt küljelt ainult mõni tilk. Tõu ja rühmade kuuluvuse uurimiste korral, kui tegemist pole kohtuliste asjadega, võetakse täiskasvanul ainult mõni tilk verd kõrvalehest.

Ei üks ega teine vere võtmise viis ega verekaotus selle läbi pole ei lapsele ega täiskasvanule isikule kuidagi kahjulik. Siitpeale on võimalik nüüd kaks väljakujunenud teed; mõlemad on nad head ja mõlemail on omad austajad. Üks tee on reaktsioon ette võtta mikroskoobi objekt-klaasil, teine aga väikeses katseklaasis; reaktsiooni põhimõtteline käik on aga mõlemail täpselt üks ja sama. Esimene viis nõuab vähem materjali, reaktsioon läheb rutemini, ta on täpselt mikroskoobiliselt kontrollitav kogu reaktsiooni vältel ja preparaate võib aastate vältel alles hoida, mis kohtuliselt mõnikord väga oluline. Need asjolutud annavad sellele viisile kohtulisil juhtudel erilise suure tähtsuse. Teine tee on samuti täpne, kuid pole mikroskoobiliselt nii kergelt kontrollitav ja nõuab rohkem materjali ning pole säilitav.

Võetud veri jaotatakse kahte liiki, suu-

rem osa valatakse katseklaasi ja tsentrifugeeritakse, kusjuures verelibled langevad klaasi põhja ja peale jääb läbipaistev kollakas vere seerum (x). Väiksem osa võetud verest valatakse katseklaasi, mis sisaldab vere hütbumist takistavat vedelikku, näiteks natriitsitraati füsioloogilises vedelikus umbes nii palju, et saaks 5% verelibledede emulsioon (y). Mõlemad vereosad — x , y pannakse tunniks 2—3 jaakappi seisma. Vere võtmise ajal aga tehakse ära kohe eelproov. Selleks võetakse klaasile nr. I kahele kohale (α_1 ja β_1 kohale), — üks kaks tilka mainitud natrium-

tsitraadi lahu klaasile nr. I ja lisatakse juure üks plaatini nõela sõlme täis värsket verd ning segatakse nõelaga hästi läbi, siis pannakse juure β_1 kohale β seerumi ja α_1 kohale α seerumi, segatakse nõelaga hästi läbi ja kallutatakse. Kui tekib agglutinatsioon näiteks β seerumiga, siis ilmuvad punases laigus mõnekümne sekundi järele punased tombukesed, mis pole midagi muud kui vereliblede kokkukuhjumused, nad jäävad üksteise külge kinni, nii et raputamine ei aja neid mitte lahku. See on eelproov, kuna 3—4 tunni järele algab päris uurimine. Seda näileks tehakse isa selgitamise korral, eriti kui ema esineb kellegi mehe kui lapse isa vastu kohtus lapsele ülalpidamise saamisega.

Nüüd valatakse klaasidele nr. II ja III kummagiile kaks tilka punaliblede segu (y) ja lisatakse ülemisse juure kahelt isikult saadud β seerumit: β_2 ja β_3 ; sellega tuleb siis II klaasi peale seerum β_2 ja III peale seerum β_3 ; alumistele tilkadele aga pannakse juure α seerumit, mis samuti kahest allikast saadud α_2 ja α_3 . Agglutinatsiooni kontrolliks on tingimata tarvilik seerumid mitmelt isikult. Selle järel pannakse IV klaasile kummagi otsa peale üks tilk seerumi (x) — praegusel korral ema seerumi ja lisatakse juure ülespoole A rühma vereliblesid ja alla B rühma vereliblesid. Juba eelpool oletasime, et agglutinatsioon tekib ainult β seerumiga ($\beta_{1, 2, 3}$), sellega peavad seal siis olema B verelible; kuid B verelibledega on veres alati koos isoagglutiniin α , mis agglutineerib A punaliblesid. Siit on selge siis, et IV klaasile peab agglutinatsioon tekkima ainult ülal pool, — A punalibledega; kui seda aga ei sünni, siis on kas punalibled või seerum halb või on eksitus juhtunud ja reaktsioon tuleb uuesti korrata. Tekib I—IV aga kõigil klaasidel agglutinatsioon ülemises või alumises reas, siis oleme kõikumata kindlaks teinud vererühma, praegusel korral ema vere rühma. Kohtu korral tuleb edasi ema vere uurimise juures kohe lapse vererühm (nr. I) määrata ja lapse vereliblede segada nii ema kui isa vere

seerumiga (VI klaas) ja lapse vere seerum isa ja ema verelibledega. Need segamised on väga olulised, sest näiteks ei või lapse punavereliblede mitte anda agglutinatsiooni nii isa kui ema vere leemega, olgu siis vaid ainult juhul, kui laps kuulub AB, O rühma ja on sündinud vanemaist AB, O vererühmaga.

Isa ja lapse verd uurides tuleb sama teed käia. Isa verd uurides tuleb segada vastastiku isa ja ema vereliblesid ja seerumit, sest kui ema ja isa mõlemad seerumid annavad lapse verega isoagglutinatsiooni, siis peavad isa ja ema vereliblede ja seerumid ka vastastikku isoagglutinatsiooni andma. Laps AB sündis abielus ($A \times B$) ja seega on otsimiste tulemused tingivalt vastu võetavad.

Kohtulikult otstarbel katseklaases toimetatud agglutinatsioon tuleb teha samas korras ja samas variatsioones nagu esimesel korralgi, resultaat on sama täpne ja demonstratiivne, kuid nõuab natuke rohkem aega ja resultaatid pole võimalik kaua alles hoida.

Eriliselt tuleb talitada kuivanud verega. Kui veri veel värskel on ehk juba kuivanud ja võimalik on vereliblesid üksteisest eraldada, tuleb tingimata katsuda saavutada punaliblede agglutinatsiooni β ja α seerumiga; aga kui veri väga kõvaks kuivanud ja kauem seisnud, pole enam võimalik punaliblede kaudu vere rühma ära määrata; isoagglutinogeenid on vanemas kuivanud veres hävinenud. Isoagglutiniinid aga on õieti püsivad ja neid võib kuivanud verest saada selle leotamise kaudu füsioloogilises lahuses. Nüüd peame muretsema A ja B punaliblesid ja vaatama, millega neist annab vere leotus agglutinatsiooni, s. o. kas leidub seal β või α agglutiniin, mis võimaldab ära määrata uuritava vere rühma. Kogu see protseduur on õieti keeruline ja raske. Mainitud põhjusel on seepärast tingimata tarvilik veri otsekohe peale leidmist uurimisele saata, sest seda kindlamad on uurimise tulemused.

Eeltoodud lühikesest ülevaatest näeme, et agglutinatsioonil on vere individualiteedi

määramisel suur tähtsus ja et ta rajaneb kindlatel loodusteaduslikel alustel, mis niisama kindlad on kui kõik teised veremääramise ja uurimise meetodid, mida alati kohtuarstilistel vereuurimistel käsitatakse;

seetõttu tuleb ka vere rühmade määramist teostada igal juhul, kus kohtus on tegemist verega ja pärivuse resp. isa kindlaks määramiseks.

H. Madison.

Omandisnõudest.

Balti Eraseaduse § 897-s väljendatud üldise reegli järele „võiakse esineda omaniku poolt omandisnõudega (*rei vindicatio*) igalhe vastu, kes ebaseaduspäraselt tema asja kinni peab!“

Sellest reeglist aga määrab sama B. Erasead. § 923 erandi, mille kohaldamisala on küllalt laialdane. Ja nimelt: „ei ole omandisnõudel ruumi kui omaniku poolt vabatahtlikult kõrvalisele isikule usaldatud vallasasi, mis antud temale laenuks, talletusele, pandiks või muul teel, antakse edasi selle kõrvalise poolt kolmanda isiku valdusele. Sel juhul lubatakse ainult isiklik nõue selle vastu, kellele omanik oma asja usaldas, aga mitte kolmanda, heauskliku valdaja vastu.“

§ 923-s nimetatud isikute hulgast, kellele omanik vabatahtlikult usaldas oma asja, erandab sama B. Eraseadus (§ 4205) muuseas teenijad, tunnistades maksvusetuks nende poolt isandate asjade võõrandamise ilma isanda käsundita ja tema nõusolekuta. Viimase artikli kohaldamisala piirdub ta tähtsuse mõiste järele isandate ja majateenijate vaheliste suhetega, sest teistel teenistuses olevate isikute kategooriatel: majahoidjatel (kojameestel), kubjastel, käsitöölilistel õpilastel või sellidel, niisama vabrikutöölilistel on peremehed, aga mitte isandad. Aga ka niisugusel kitsendaval tõlgendamisel ei vääri § 4205 heauskiitmist.

Kõigepealt ei saa tähendamata jätta, et teenrite poolt isandate asjade võõranda-

misel võib olla *negottorum gestio* iseloom, kui teener toimib küll ilma oma isanda käsundita, aga tema huvides, võõrandades näit. osa äraoleva korteriperemehe asju kõigi tema väärtusliku koduseadise hävimise või rikke ärahoidmiseks hädatarvilikkude vahendite muretsemiseks. (Niisugused juhud esinesid muuseas hiljutiste sündmuste ajal Nõukogude Venes). Neil juhtudel ei ole silmanähtavalt alust § 923. juhisest loobumiseks. Aga ka sel puhul, kui majateenija talitas isanda asjade võõrandamisel pahatundlikult, on vaevalt küllaldane alus anda sellele faktille teine juridiline tähendus kui see, mis § 923. jõul valitsejate või talletisehoidjate poolt nendele usaldatud asjade omakasulisel võõrandamisel peab olema. Vastupidist vaadet pooldades lähtub seaduseandja nähtavasti kaalutlusest, et selle inimesteklassi halvad kalduvused, kust majateenijad võetakse, moodustavad ühiselule erilise hädaohu ja nõuavad seepärast erilisi määri. See kaalutus aga vaevalt kinnitub küllaldaselt kaaluvate andmetega ja pealcselle võib olla aluseks vaid karistuse suurendamisele varguse eest, mis nende isikute poolt oma isandate juures tehtud, aga kuidagi mitte eriseaduse väljaandmisele isandalt teenijale usaldatud ja nende poolt võõrandatud asjade heauskiikkude omandajate kahjuks.

Meie juridilises kirjanduses (Bunge: *Liev- und Estländisches Privatrecht B. I, 288*) oli väljendatud arvamine, et § 923

ei ulatu ka sellele juhule, kui üürile antud asi oli siis türtja poolt võõrandatud, kas või isikule, kes oli heas usus. Motiveeritakse see seisukoht sellega, et erilise usalduse tunnus, millele on rajatud § 923. juhis, ei ole iseloomustavaks üürilepingu vahekorrades. Samal ajal ei ole tähendatud artiklis midagi öeldud, „erilisest usaldusest“ vaid räägitakse „vabatahtlikult usaldatud“ asjust. Kuigi usaldatud asja mõiste eeldab isiku olemasolu, kes teisele usaldust näitab, on niisugune isik olemas mitte ainult mõningais, vaid kõigis tagasiandmise tingimusel vara üleandmise toiminguis *in specie* ja *in genere*, mida selgesti näitavad juriidilised oskussõnad: *creditor*, *веритель*, *Gläubiger* ja võlauskuja. Seepärast peab nõus olema Bunge arvamisele vastupidise Vene Valitseva Senati Tsiviil-Kassats. departemangu vaatega, kes tunnistas oma 1902. a. otsuses nr. 2837, et asja üürile-andmine, niisama kui asja laenulepingu tasutult kasutada andmine, allub § 923. toimusele.

Mis puutub selle artikli toimusele alluvasse objektesse, siis võivad nendeks olla igasugu vallasvarad. Seepärast alluvad § 923. mitte ainult üksikud, vaid ka koostatud asjad, näit. teatud maa-alalt müüdud voos (viljasaak), s. o. objektid, mis B. Erasead. § 540. jõul on juriidilises mõttes tunnustatud „ühikuliseks või üheks ja samaks asjaks“.

Oluliseks tingimuseks on § 923. kohaldamisel selle heausklikkus, kellele asi oli üle antud sellele võõrandamiseks volituseta isikult. Et omandaja pahausklikkus peab tõendatama, siis võib harutihti juhtuda, et omanikul tuleb loobuda omast õigusest valdaja kasuks, kes tegelikult mitte polnud heas usus. Teatud määrani kõrvaldatakse see soovimatu olu juriidilise normiga, et hea usu olemiks ei ole küllaldane ainult õigusetuse veendumuse puudumine, vaid nõutakse positiivne veendumus õiguslikkuses (Цвингманъ,

Сборникъ решений по гражданскимъ деламъ, Т. V, № 717) ¹⁾. Juhatudest sellest teesist, on kohtuil võimalus tarastada omaniku õigusi neil juhtudel, kui valdamine oli omandatud niisugusel tingimusil ja säärases seadises, mis panevad kahtlema omandaja heas usus, näit. liiga madala hinna järele tumedate, avaldamist mittelubavate asjadega teotsevalt isikult. Seejärele nõrgenevad omaniku poolt oma vastase pahausklikkuse tõendamise kohustuse kahjulikud tagajärjed mõningail juhtudel seega, et heausu küsimuse lahendamisel teadmatus asja omandiseks omandamist keelavaist takistustist võetakse arvesse ainult faktide suhtes, õiguse (näit. eestkoste-alusele ilma eestkostja nõusolekuta oma vara võõrandamise keelu seaduse) mitteteadmine aga ei või olla aluseks isiku heausklikult toiminguks tunnistamisele ²⁾. Aga siiski näib meile, et oleks otstarbekohane ja õiglane, kui seadus erandaks § 923 nelle juhtudele kohaldamise, kui asja valdaja seda omandades toimis äärmiselt ettevaatamatult, ja nimelt ei muretsenud teateid oma lepinglase isiku ja juriidilise titli kohta, sellele vaatamata, et antud oludes see mõistlikkuse nõuetega põhjendatud oli. Nimelt niisuguse juriidilise normi määramine vastaks B. Erasead. § 3297. väljendatud põhimõttele, mille järele „kahju ja teiste tsiviiltagajürgede suhtes jäme ettevaatamatus samastakse äiesti kuritahtvusega“.

Juriidilisel toimingul, mille jõul omanik kaostub omandisnõude õigusest võib olla kui tasune nii ka tasuta iseloom. Tõenduseks sellele on nii § 923-nda valkimine nende kahe toimingute kuju erinevusest, kui ka järgneva § 924-nda tekst, mis otsekohe kinkimist mainib. Kuigi see viimane artikkel sisaldab eneses ainult end. Eestimaa kubermangu linnade kohta

1) Vaata Вуконскія, Сводъ гражд. узак. губ. Приб., т. I, стр. 295.

2) Ibid. lk. 393.

käiva normi, ei järgne sellest kuidagi, et väljaspool nimetatud linnu § 923. ei ulatu kingitud asjade kohta. Oleks ekslik kasutada ses suhtes § 924. nii-nimetatud tõenduseks vastupidiselt (*argumentum a contrario*). Niisugusele kokkuvõttele peab tulema seda silmas pidades, et § 924 objektiks on omanikkude poolt oma § 923 jõul kaotatud varade väljaostmise omapärane instituut, kinkimist aga mainitakse seal ainult muuseas, küsimuse puhul, kuidas tuleb piirida heausklikule valdajale temalt väljaostetava asja eest osuvat tasutamismäära. Muuseas, seadusandlikult seisukohalt § 923 juhise ulatumine kingitud asjule vaevalt õigustub küllaldaselt kaaluvate kaalutlustega. Omaniku oma korrapäratult võõrandatud asja tagasivõtmise õiguse kaostamist võib ainult heauskliku valdaja varalise kahju eest tarastamise vahendina õiglaseks tunnistada. Mispärast seal, kus kõne pole selle isiku poolt osa oma vara kaotamisest, vaid ainult temale tulu omandamisest, ei ole nähtavat alust tema huve omandiseõigusest järgnevaist nõuanguist eelistada. Pealegi on § 923 otstarbekohane peajasjalikult kaubanduse alal teotsevate vatekohalt, kelle tungivad huvid nõuavad tsiviilbikikäigu pidavust. Kuid kauplejate kutseline tegevus piirdub tasulise iseloomuga toiminguga. Tasutul võõrandamisel aga on kauplejate kohta peajasjalikult eitav tähendus: maksujõetu võlgniku võlausaldajad ei ole huvitatud sellest, et temale kuuluva vara niisugune võõrandamine tunnistataks tõeliseks.

*

§ 924-das määratud väljaostmise õigus maksab, nagu juba oli tähendatud, ainult endise Eestimaa kubermangu piires. Seepärast küsitakse, kas tuleb Eestis tsiviilseaduste ühtlustamisel muuta seda artiklit või laiendada tema maksvust kogu maa kohta? Meile näib, et § 924-nda lõppemine pole soovitav. Temaga määratud omaniku ja heauskliku valdaja vastupi-

diste huvide vaheline kompromiss on nii õiglane kui ka ühiselu praktiliste nõuetega kooskõlas olev. Isegi rääkimata asjust, millega omanikul on seotud kallid mälestused või erilised kunstilised või teaduslikud huvid, ei saa tähelepanu sellele juhtimata jätta, et mõnikord vallasvara osist ühe võõrandamisel hinnatustub ka teine omanikule jääv osa. Näiteks võib tähendada valitseja poolt peremehe haruldasest ja eeskujulikust hobustepaarist ühe hobuse müümisele. Neil juhtudel ei ole ühekülgne heauskliku valdaja huvide eest hoolitsemine kohane mitte ainult subjektiivsel kaalutlusil, vaid ka objektiivselt, tulunduslikke ja esteetilisi andmeid arvestades.

*

§ 923.-da jõul lõpeb ära selle tähe järele ainult omandisõue, aga mitte omandisõigus võõrandatud asja kohta. See juriidiline norm näib esimesel silmapilgul imeilikkuna: võib näida, et kohtulise kaitse kaostanud omandiseõigus on vaid tühjaks kõlaks. Kuid see pole täiesti õige. Küll kaunis haruldasil, aga siiski tegelikkuses esinevais vallasasja mahajäetu (*derelictio*) juhtudel, mis alluvad § 923, kõrvaldatakse kokkupõrge omaniku ja heauskliku valdaja huvide ning nõuanguute vahel. Seepärast peab neil juhtudel uuenduma esimesel nelist isikuist omandisõude esitamise õigus, mis antud oludes suundub isiku vastu, kes endale omastas mahajäetud asja vaid peremeheeta olekus. Kuid end. Eestimaa kubermangu linnade kohta need kaalutlused ei maksa, sest kes neil § 865-nda põhjal võib tuua oma valduse juriidilise aluse (*justus titulus*), omandab vallasasja viibimata omandiseks. Peab muuseas mainima, et meie juriidilises kirjanduses¹⁾ oli väljendatud arvamine, mille järele kõigil B. Eraseadusele alluval maalal tuleb juhatuda juhiseaga: „kui esimene

1) Bukovski (I k. lk. 392), toetudes Kupfferi artiklile „Zeltschrift d. Rechtswissenschaft" is" 1874. a. nr. 6 ja Zwiggmanni kogule — V. k. nr. 986.

saaja võõrandab asja omandiseks kolmandale heausklikule isikule, siis ta tegelik omanik kaotab samal ajal omandiseõiguse.“ See nagu järgneb §§ 923, 3839 ja § 865 viimase osa vastuseadmisest. Kuid toetis tähendatud artiklitele pole veenev. Seaduse tähe järele § 865 väljaspool end. Eestimaa kubermangu piire kohaldada ei saa; § 923 räägib lausa vastu teesile, mille kindeldamiseks sellele toetutakse, § 3839 aga seda ei kinnita. Selles viimases artiklis on vaid öeldud, et § 923 ettenähtud juhul võõra asja müümine tunnistatakse maksvaks. Samal ajal pole aga ainult müügiaktist veel küllalt ostja poolt ostetud asja kohta omandiseõiguse omastamiseks, vaid peale selle nõutakse teise olulise tingimuse täitmist, ja nimelt selle asja üleandmist (§ 799). Seepärast pole müügi maksvaks tunnistamine sugugi samajõuline ostja poolt omandiseõiguse omandamise fakti konstateerimisega. Seega käib maks va müügi mõiste alla ka niisugune, mis on müüja poolt mitte omandise enda, vaid ainult omandisnõude õiguse kaotamisele aluseks.

Omandisnõude piiride küsimusel on rikkalik ajalugu. Selle jooksul on küsimus erinevalt lahendatud: kord omaniku kasuks, siis heauskliku valdaja huvidega kooskõlas, vahest aga kompromissi teel, mille järele nende kahest kategooriast isikute nõuangute kokkupõrkega kaaslesid mõningad kahjulikud tagajärjed sellele ja teisele poolele. Käesoleva märkuse piires pole ruumi sellesse ainesse kuuluvate ajalooliste andmete üksikasjaliseks väljendamiseks. Seepärast piirdume vaid mõningate näidete toomisega. Roomas viidi karmilt läbi põhimõte, et juriidiliste toimingutega võib omandis üle minna ühelt isikult teisele mitte teisiti kui omaniku tahtel. „*Traditio nihil amplius transferre debet vel potest ad eum qui accipit, quam est apud eum, qui tradit*“ (l. 20. D. 41. 1)¹⁾.

1) Dernburg. Pandekten, I k. 2 j. § 212.

Erand oli tehtud ainult riigilaeka, aga ka riigipea ja valitsejanna poolt võõrandatud vara suhtes (l. 23. C. 7. 34). Kui niisugune võõrandamine rikkus sellest mitteosaleva isiku omandisõigust, siis ei jäänud viimasele omandisnõue, vaid ainult nelja-aastase aegumisega piiratud isiklik tasutamisenõue riigi või valitseja laeka vastu¹⁾. Teisiti suhtus vaadeldavale küsimusele keskaegne saksa õigus, pooldades põhimõtet: „otsi selt, kellele usaldusid“ (Wo man seinen Glauben gelassen hat, da muss man ihn wieder suchen). Seejärele oli keskaegsel Saksamaal eriseaduste jõul juutidele antud eesõigus nende poolt iga-sugust mitte salaja vaid avalikult ostetud asja, kui see ainult ei kuulunud kiriku-asjade hulka, omanikule tagasi anda mitte teisiti, kui temale selle eest äramakstud raha tagasisaamise tingimusel²⁾. Venes lahendati „Vene Õiguse“ (Karamzini nimekiri § 36) seaduste järele heauskliku valdaja ja omaniku vaheline kokkupõrge viimase kasuks. Seevastu ei tunnistanud kaks mälestusmärki 15-ndalt sajandilt (Pihkva Kohtukiri § 56 ja Johan III. Koh-turaamat § 46) omanikule õigust nõuda tagasi oma vastu enda tahtmist võõrandatud asja selt, kes ostis asja turul tunnistajate juuresolekul. Keiser Aleksei Mihailoviči seadustik (1649. aastast) aga annab omanikule küll õiguse tagasi nõuda oma asja ka heausklikult valdajalt, aga temale poole ostuhinna maksmise tingimusel viimasele (seadustiku XXI peat. § 91).

Huvitav, et see „seadustiku“ määrus langeb kokku ühes Kauge Ida omapärase kultuuri kõige vanemas mälestusmärgis, ja nimelt Indostani bramiinide poolt pühaks peetud Manu seadusis (8. peat. art. 202) määratud normiga. Seega maksis üks ja sama juriidiline norm kahe rahva hulgas, kelle vahel pole midagi ühist, ja leidis

1) Windscheid. Lehrbuch d. Pandekten, I k. lk. 460.

2) Eichhorn. Deutsche Rechtsgeschichte II k. lk. 640.

endale väljenduse kahes seadusandluse mälestusmärgis, mis teineteisest suure aja-vahega eraldatud (Mann kogu ilmus mitu sajandit enne Kristuse sündi). See fakt on üheks selgemaks tõenduseks, et ka põhimõttelise tähendusega juriidilised nor-

mid on põhjendatud vahest kaalutlusil, mis ei järgne sugugi erilisest rahvavaimust (millele juristide ajalooline kool liiga suure tähenduse andis), vaid on üldinimliku mõtte produktid.

Alfred Brandt.

Kohtute koosseis ja tegevus 1926. aastal.

A. Koosseis.

Kohtutes, väljaarvatud erikohtud (sõja-väe-, vallakohtud ja linna-vaestelastekohtud) oli 1926. aastal ametis 163 kohtunikku (sila juure ei ole arvatud 9 kohtuuriija kohustetäitjat).

Riigikohus töötas aasta vältel endises koosseisus 13 kohtunikuga — esimees, abiesimees, kolm osakonna juhatajat ja kaheksa kohtuliiget (kriminaal- ja tsiviil-osakonnas kummaski kaks liiget ja administratiiv-osakonnas viis liiget, üks nendest abiesimees).

Kohtupalatis oli aasta alul ametis 11 kohtunikku — vanem esimees, tsiviildepartemangu esimees ja 9 kohtuliiget (kolm kriminaal- ja kuus tsiviildepartemangus). Kohtupalati koosseisu täiendamise puhul nimetati 14. juunil 1926. a. Kohtupalati liikmeks Kohtupalati prokuröri vanem abi Edgar Re i s b e r g, mille järele Kohtupalatis töötas 12 kohtunikku (ühes vanema esimehega viis kriminaal- ja seitse tsiviildepartemangus).

Rahukogudes töötas peale esimeeste Tallinnas kolm ja Tartus kaks abiesimeest, Rakveres ja Viljandis kummaski üks abiesimees ning alaliste liikmetena Tallinnas 14, Tartus 12, Rakveres 8 ja Viljandis 6.

Kohtu-urija ametid oli aruande-aastal 41; nende hulgas 4 tähtsamate asjade jaoks, ja nimelt: Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 17, nende hulgas 3 täht-

samate asjade jaoks, Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 12, nende hulgas 1 tähtsamate asjade jaoks, Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 7 ja Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 5.

Rahukohtu jaoskondi oli aasta algul riigis avatud 53, nimelt Tallinna-Haapsalu ringkonnas 18, Tartu-Võru ringkonnas 17, Rakvere-Paide ringkonnas 10 ja Viljandi-Pärnu ringkonnas 8. — 13. aprillil 1926. a. likvideeriti Saaremaa 3. jsk. ja 22. aprillil 1926. a. avati Tallinnas 10. rahukohtu jaoskond, nii et jaoskondade arv jäi aasta lõpuks muutmata. Peale selle töötas aasta alul Tallinna-Haapsalu ja Tartu-Võru Rahukogude juures kummaski 2 lisarahukohtunikku ja Viljandi-Pärnu Rahukogu juures 1 lisarahukohtunik. Riigikogu poolt vastu võetud Riigiasutiste koosseisude seaduse järele, mis avaldatud 25. 3. 26. a. Riigi Teatajas nr. 25, kaotati lisarahukohtunikud rahukogude juures ära ja avati 2 lisarahukohtuniku kohta Riigikohtu juure ja selle käsutusse. — Üksikutes rahukogudes ja nende alla kuuluvate kohtunikude hulgas olid aasta jooksul järgmised muudatused:

Tallinna-Haapsalu Rahukogus:

Ametist lahkusid: 1) 8. märts. 1926. a. Rahukogu alaline liige Edgar Re i s b e r g omal palvel tema nimetamise puhul Kohtupalati prokuröri vanemaks abiks; 2) 3. mail 1926. a. Rahukogu alaline liige Kari Hellat omal palvel tema nimetamise puhul Eesti Maapanga juhatuse esimeheks;

3) 14. apr. 1926. a. lisarahukohtunik Rudolf Kallas rahukogude juures lisarahukoht. kohtade ärakaotamise puhul. —

Ametisse nimetati: 1) 4. jaan. 1926. a. Tallinna 9. jsk. rahukohtunik Reinhold Konts Tallinna-Haapsalu Rahukogu alaliseks liikmeks; 2) 11. jaan. 1926. a. a) vanem kohtuameti kandidaat Voldemar Elendt Saaremaa 3. jsk. rahukohtunikuks, b) vanem kohtuameti kandidaat Friedrich Niggol Tallinna tähtsamate asjade 3. jsk. kohtu-uurijaks, d) vanem kohtuameti kandidaat Osvald Einer Tallinna tähtsamate asjade 1. jsk. kohtu-uurijaks ja e) vanem kohtuameti kandidaat Andres Punschun Tallinna 1. jsk. kohtu-uurijaks; 3) 1. veebr. 1926. a. vanem kohtuameti kandidaat Vladimir Babanov Tallinna 3. jsk. kohtu-uurijaks; 4) 15. veebr. 1926. a. lisarahukohtunik Viktor Pedoson Tallinna 9. jsk. rahukohtunikuks; 5) 8. märts. 1926. a. Töö-Hoolekandeministri abi Eduard Juurik Rahukogu alaliseks liikmeks; 6) 3. mail 1926. a. Kohtupalati prokuröri noorem abi Boris Karoles Rahukogu alaliseks liikmeks; 7) 13. sept. 1926. a. vanem kohtuameti kandidaat Gustav Kahu Tallinna 10. jsk. rahukohtunikuks.

Ümber paigutati omal palvel Saaremaa 2. jsk. rahukohtunik Konstantin Kallismaa Narva 3. jsk. rahukohtuniku kohale.

Tartu-Võru Rahukogus:

Ametist lahkus: 18. jaan. 1926. a. lisarahukohtunik Juhan Kerge omal palvel tema nimetamise puhul Viljandi-Pärnu Rahukogu prokuröri abika ja ametist vabastati 19. aprillil 1926. a. Rahukogude juures lisarahukohtunikude kohtade ärakaotamise puhul lisarahukohtunikud Julius Annok ja Johannes-Eduard Öunapuu.

Ametisse nimetati: 1) 11. jaan. 1926. a. Tartu 5. jsk. rahukohtunik Rudolf Lesta T.-V. Rahukogu alaliseks liikmeks; 2) vanem kohtuameti kandidaat Johannes-Eduard Öunapuu 1. veebr. 1926. a. lisarahukohtunikuks ja 26. apr. 1926. a. Võru 2. jsk.

rahukohtunikuks; 3) 3. mail 1926. a. vanem kohtuameti kandidaat Maks Kurre Petseri 1. jsk. rahukohtunikuks; 4) 14. juunil 1926. a. vanem kohtuameti kandidaat Aksel Neumann Võru 1. jaosk. kohtu-uurijaks.

Ümber paigutati omal palvel: 1) 11. jaan. 1926. a. Võru 2. jsk. rahukohtunik Elmar Fischer Tartu 5. jsk. rahukohtunikuks; 2) 1. veebr. 1926. a. Tartu 6 jsk. kohtu-uurija Kristjan-Georg Läänesaar Tartu 1 jsk. kohtu-uurijaks.

Rakvere-Paide Rahukogus:

Ametisse nimetati: 1) 25. jaan. 1926. a. Riigikohtu kriminaal-osakonna sekretär Herbert Luha Narva 2. jsk. kohtu-uurijaks; 2) 8. märtsil 1926. a. vanem kohtuameti kandidaat Karl Ülem Rakvere 1. jsk. kohtu-uurijaks; 3) 12. apr. 1926. a. Kohtupalati prokuröri noorem abi Rahukogu juures Richard Vaska Rahukogu alaliseks liikmeks.

Ümber paigutati omal palvel: 1) 18. jaan. 1926. a. Rakvere 1. jk. kohtu-uurija Karl Gutmann Rakvere 1. jsk. rahukohtunikuks ja Viljandi 2. jsk. rahukohtunik August Alekõrs Paide jsk. rahukohtunikuks; 2) 25. jaan. 1926. a. Saaremaa 2. jk. rahukohtunik Konstantin Kallismaa Narva 3. jsk. rahukohtunikuks.

Viljandi-Pärnu Rahukogus:

Ametisse nimetati: 1) 11. jaan. 1926. a. vanem kohtuameti kandidaat Vladimir Maganov Mõisaküla jsk. kohtu-uurijaks; 2) 1. veebr. 1926. a. Kohtupalati prokuröri vanem abi Vladimir Kuusik Rahukogu esimeheks; 3) 22. veebr. 1926. a. lisarahukohtunik Fromhold Veber Viljandi 2. jsk. rahukohtunikuks.

Ümber paigutati omal palvel Viljandi 2. jsk. rahukohtunik August Alekõrs Paide jsk. rahukohtunikuks 18. jaan. 1926. a.

Lisarahukohtunikudeks Riigikohtu juurde nimetati:

19. aprillil 1926. a. end Tartu-Võru Rahukogu ringkonna lisarahukohtunik Julius An-

nok ja 3. mail 1926. a. end. vanem kohtuameti kandidaat Friedrich Must ning 11. detsembril 1926. a. vanem kohtuameti kandidaat Friedrich Praggi. Nendest vabastati 15. nov. 1926. a. ametist Julius Annok tema nimetamise puhul Kohtupalati prokurööri nooremaks abiks Rakvere-Paide Rahukogu juurde. Annok ja Praggi kasutati Tartu-Võru ringkonna, Must Tallinna-Haapsalu ringkonna rahukohtunikkuide tõile.

B. Tegevus.

Riigikohtu, kohtupalati, rahukogude, kohtu-uurijate ja rahukohtunikkuide aruannete järele oli 1926. a. neis kohtutes toimetada kokku 166.444 asja (1925. a. 158.194 asja), nende hulgas 1925. a. lõpetamata 22.324 asja. Peale selle toimetati rahukogudes kui 1. astme kohtutes sundtäite ja registreerimis- ning Kr. Kp. S. § 277. ja t. põhjal lõpetamiseks ettepanud kriminaalasju, kokku 4464, mis käesolevast arvustikust on välja jäetud, aruande aastal on lahendatud ja lõpetatud 144.417 asja, see on üldarvus 86,76%, ja lahendamata jäänud 22.027 asja ehk 13,24% (1925. a. lahendati 135.870 asja ehk 85,89% ja jäi lahendamata 22.324 asja ehk 14,11%), 1926. a. on toimetusel olnud asjade arv eelmise aastaga võrreldes kasvanud 8250 asja võrra ja lahendatud asjade arv 8547 asja võrra.

Üksikasjaliselt kujunes kohtute tegevus järgmiselt:

Asjade üldarv.

	1925. a.	1926. a.
Riigikohus	5986	5669
Kohtupalat	2665	2900
Rahukog. I astme kohtuna	12345	11079
Rahukog. II astme kohtuna	13151	13566
Kohtu-uurijad	7944	6872
Rahukohtunikud	116103	126358
Kokku	158194	166444

Lõpetatud asjad.

	1925. a.	1926. a.
Riigikohus	3885	4425
Kohtupalat	1441	1673

1925. a. 1926. a.

Rahukog. I astme kohtuna	7689	6817
Rahukog. II astme kohtuna	10403	10281
Kohtu-uurijad	6445	5768
Rahukohtunikud	106607	115153
Kokku	135870	144417

Lõpetamata asjad.

1925. a. 1926. a.

Riigikohus	2101	1244
Kohtupalat	1224	1227
Rahukog. I astme kohtuna	4656	4262
Rahukog. II astme kohtuna	2748	3285
Kohtu-uurijad	1499	1104
Rahukohtunikud	10096	10905
Kokku	22324	22027

Üksikute kohtute tegevuse aruannetel peatudes oleks tähendada järgmist:

Riigikohtus on aruande aastal lahendatud ja lõpetatud 4425 asja (eelmisel aastal 3885), nii et iga liikme kohta 369 asja langeb (eelmisel aastal 324 asja).

Üldkogus lahendati 75 asja (eelmisel aastal 86 asja) ja peale selle veel 222 mitmesugust küsimust (eelmisel aastal 240 küsimust).

Tsiviil-osakonnas 3 kohtunikuga lahendati 1132 asja, nende hulgas 96 perekonnanime muutmise asja (eelmisel aastal 1102 asja, seal hulgas 88 perekonnanime muutmise asja).

Kriminaal-osakonnas 3 kohtunikuga 1284 asja (eelmisel aastal 1223 asja) ja

Administratiiv-osakonnas 6 kohtunikuga 1934 asja (eelmisel aastal 1474 asja).

Peale eelnimetatud asjade lahendati üldkogu ja osakondade korraldavaile koosolekuile üldiselt kokku 4215 küsimust.

Kohtupalatis on asju lahendatud ja lõpetatud 1673, nendest 704 kriminaal-asja ja 969 tsiviil-asja (eelmisel aastal 1441), nii et üldiselt ühe kohtuniku kohta langeb, kui arvesse võtta, et üks alles aasta keskel ametisse tuli, läbisegi 145 asja (nagu eelmisel aastal).

Rahukogudes oli, kui esimese ja teise astme asjad kokku võtta, toimetada

24645 asja (eelmisel aastal 25.496 asja). Peale selle veel Kr. Kp. S. § 277 ja t. põhjal ette pandud asju 3283 (neist lõpetati 3065 asja), sundtäite-asju 1218 ja registreerimis-asju 182.

Rahukogudes I astme kohtutena oli toimetusel üldse 11.079 asja, nende hulgas aruande-aastal tulnud 6428 asja. Tulnud asjade hulgas on siin näidatud 1547 hoiuasja, kuna sundtäite-, registreerimise ja Kr. Kp. S. § 277 põhjal lõpetamiseks ja eriküsimuste lahendamiseks ette panduid kriminaal-asju kui lihtsamaid, ei ole kaasa arvatud. Aruande-aasta jooksul lahendati ja lõpetati 6817 asja, nimelt 4539 tsiviil-asja (nende hulgas 1489 hoiuasja), 1972 kriminaal-asja ja 306 adm. asja; pealeselle veel 1218 sundtäite- ja 182 registreerimis-asja.

Kr. Kp. S. § 277 põhjal lõpetamiseks ja eriküsimuste lahendamiseks ette pandud kriminaal-asju lahendati aasta jooksul 3065.

Rahukogudes II astme kohtutena oli toimetusel 13.566 asja, nende hulgas aruande-aastal tulnud 10.818 asja; neist on lõpetatud 10.281 asja (75,79%) ja jäi lõpetamata 3285 asja (24,21%).

51 kohtuniku peale jaotatult tuleb läbistlikku iga kohtuniku kohta 422 otsustatud asja, nimelt 104 raskemat liiki tsiviil-, kriminaal- ja administratiiv-asja ning 117 kergemat liiki asja, nagu sundtäite-, hoiu-, registreerimise ning lõpetamiseks ja eriküsimuste lahendamiseks esitatud kriminaal-asja ning 201 teise astme kriminaal- ning tsiviil-asja.

Kohtu uurimistoimetusi oli 1926. a. 6872 (eelmisel aastal 7944), neist viidi lõpule 5768 (eelmisel aastal 6445), mis iga üksiku kohtu-uurija kohta välja teeb läbistlikku 141 asja (eelmisel aastal 157). Kui nende hulgast ära eraldada nelja tähtsamate asjade kohtu-uurija poolt õiendatud 70 toimetust, siis tuleb iga jaoskonna kohtu-uurija kohta 154 lõpetatud asja aastas (eelmisel aastal 170) ehk umbes 13 asja kuus. Lõpetamata jäi eeluurimistoimetusi 1104.

Kõige suurem hulk lõpetatud uurimisi on näidatud Harjumaa 1. jaoskonnas, nimelt 340 asja, siis Tallinna 3. jaoskonnas 245, Harjumaa 2. jaoskonnas 238 asja.

Aruande-aastal rahukohtunikude toimetada olnud 126358 asjast on aasta jooksul lahendatud 115.453 asja ja nimelt 69.644 kriminaal-, 45.036 tsiviil- ja 773 administratiiv-asja (eelmisel aastal 106.607 asja), mis läbisegi tõe kohtuniku kohta välja teeb 2178 asja (eelmisel aastal 2000 asja). Aasta lõpul oli lõpetamata 10.905 asja, nende hulgas 5135 kriminaal-, 5684 tsiviil- ja 86 administratiiv-asja ehk jaoskonna kohta läbistlikku 206 asja (eelmisel aastal 190 asja). Kõige suurem läbivaadatud asjade arv oli Tallinna 9. jaoskonnas, nimelt 4329 asja (eelmisel aastal 3008), selle järele Tallinna 2. jaoskonnas 4147 asja (eelmisel aastal 4772 asja) ja Tallinna 7. jaosk. 4136 asja (eelmisel aastal 4408 asja). Kõige vähem on lahendatud Saaremaa 3. jsk., mis 3. apr. 1926. a. ära kaotati, nimelt 219 asja. Läbisegi võttes lahendati iga rahukohtuniku poolt Tallinna-Haapsalu ringkonnas 2329 asja, Tartu-Võru ringkonnas 2213 asja, Viljandi-Pärnu ringkonnas 2021 asja ning Rakvere-Paide ringkonnas 1974 asja.

Peale otsekohese töö jaoskondades võtsid rahukohtunikud 1926. a. lõpuni osa Rahukogu istungitest Rahukogu teise astme asjus, ilma asjade ettekande kohustusega.

Kohtute tegevust aitavad ise loomustada järgmised arvud:

Kohtupalatis 1926. aasta jooksul lõpetatud üldarvule 1673 võib vastu seada samal aastal Riigikohtule tulnud 451 kaebust Kohtupalati otsuste peale, mis esimesest arvust oleks 26,9% (eelmisel aastal 24,5%). Riigikohtus 1926. aastal läbivaadatud 444 Kohtupalati asjast tühistati otsuseid 89 asjas, mis välja teeb 20,05%, nimelt 263 tsiviil-asjas 61 otsust ehk 23,19% (eelmisel aastal 25,65%) ja 169 kriminaal-asjas 27 otsust ehk 15,98% (eelmisel aastal 22,09%) ja Üldkogus läbivaadatud 12

asjast 1 ehk 8,33% (eelmisel aastal 10%).

Rahukogudes, kui II astme kohtutes lahendatud asjade üldarvule 10281 võib vastu seada Riigikohtule aruande-aastal tulnud kaebused Rahukogu otsuste peale üldarvus 1690 (nende seas valvekorras 12 kaebust), mis teeb umbes 16,44% esimesest arvust. (Peale 1926. a. tulnud asjade oli eelmisest aastast jäänud lahendamata 438 asja).

Riigikohtus läbivaadatud 1781 rahukogude II astme asjus tühistati otsuseid 446 ehk läbistikku 25,04%, nimelt 770 tsiviil-asjas 261 ehk 35,19% ja 1011 kriminaal-asjas 185 ehk 18,3%. Üksikute Rahukogude suhtes oleks tähendada, et tsiviil-asjus tühistati Tallinna-Haapsalu Rahukogu 278 otsusest 92 ehk 33,08%, Tartu-Võru Rahukogu 247 otsusest 84 ehk 34%, Viljandi-Pärnu Rahukogu 190 otsusest 67 ehk 35,26%, Rakvere-Paide Rahukogu 55 otsusest 18 ehk 32,73%. — Kriminaal-asjus tühistati Tallinna-Haapsalu Rahukogu 354 otsusest 61 ehk 17,23%, Tartu-Võru Rahukogu 324 otsusest 71 ehk 21,91%, Rakvere-Paide Rahukogu 229 otsusest 35 ehk 15,29% ja Viljandi-Pärnu Rahukogu 104 otsusest 18 ehk 17,31%.

Rahukogudes, kui I astme kohtutes, lahendatud asjade üldarvule 6817 võib

vastu seada Kohtupalatisse Rahukogude otsuste peale antud edasikaebuste teel aasta jooksul tulnud uute asjade üldarvu 1676 ja Riigikohtule antud 119 revisjonikaebust administratiiv-asjus, kokku 1795 asja, mis teeb üldiselt 26,33% esimesest arvust (eelmisel aastal 19,77%).

Administratiiv-asjus on muudetud edasikaevatud ja läbivaadatud Rahukogude 106 otsusest 40, mis teeb 37,73%, (eelmisel aastal 34,7%), nimelt on muudetud Tallinna-Haapsalu Rahukogu 24 otsusest 11 ehk 45,83%, Tartu-Võru Rahukogu 44 otsusest 11 ehk 25%, Rakvere-Paide Rahukogu 19 otsusest 6 ehk 31,58%, Viljandi-Pärnu Rahukogu 19 otsusest 12 ehk 63,16%. Üldse muudeti aruandeaastal Riigikohtus läbivaadatud Rahukogude ja rahukohtunikkude otsustest administratiivasjus üldarvus 303-st 114 otsust ehk 37,62% (eelmisel aastal 39,4%).

Rahukohtunikkude juures aasta jooksul lahendatud asjade üldarvule 115,453 võib vastu seada Rahukogudele samal aastal antud edasikaebused üldarvus 10,818, mis esimesest arvust teeb 9,37% (eelmisel aastal 10,31%).

Administratiiv-asjus muudeti 1926. a. Riigikohtu poolt läbivaadatud rahukohtunikkude 195 otsusest 74, mis teeb 37,94%.

K. Parta.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas on praegu maksvad Liivimaa Talurahva Seaduses sisalduvad määrused eraõiguse alal?

Vastus: Liivi- ja Eestimaa Talurahva Seadustes sisalduvad määrused eraõiguse alal, mis põhjenevad talurahva seisusel, on oma maksvuse kaotanud, alates Seisuste Kaotamise Seaduse avaldamise päevast Riigi Teatajas.

Liivimaa talurahva seaduses leiduvatel määrustel eraõiguse alal on puht seisuslike seaduste iseloom. Läänemere kubermangude seaduste kogu teine köide määrab, et Läänemere kubermangudes on olemas neli seisust ning et talurahva seisuse õigused ja kohustused määratakse kindlaks laeäralise, iga kubermangu kohta väljaantava seadusega. Vastavalt sellele anti välja ka Liivimaa talurahva seadus, milles sisal-

Aruanne Sõjaringkonna-kohtu tegevuse üle 1926. aastal.

Oli 1. jaanuariks 1926. aastaks lõpetamata asju	Sisse tulnud 1926. aasta jooksul				Kokku oli toimetusel 1926. aastal	1926. aasta jooksul arutatud	Lõpetatud asju Amnestia seaduse põhjal	Üle antud teistele asutistele	Kokku 1926. aastal lõpetatud	Jäl arutamata 1. jaanuariks 1927. a.	Kassalisloonaebuste arv	Sõjaringkonna-kohtu otsused tühistatud	Sõjaringkonna-kohtu otsused kinnitatud	Kohtuistungite arv	Korraldavate istungite arv	Korraldaval istungil arutatud küsimuste arv
	Sojaväe prokurörit	Rügemendi kohtutelt	Sõjaväija kohtutelt	Kokku sisse tulnud												
56	183	7	—	190	246	207	—	7	214	32	31	4	27	92	186	904

dub muu seas „Talurahva eraõigus“, mil puht seisusliku seaduse iseloom.

9. juunil 1920. a. võeti Asutava Kogu poolt vastu „Seisuste kaotamise seadus“. See seadus määrab: „1. Eesti demokraatlikus vabariigis kaotatakse ära kõik seisused. 2. Käesoleva seadusega kaotavad Eesti vabariigis oma jõu kõik seadused ja määrused, mis sisaldavad seisuslikke õigusi, eesõigusi, kohustusi ja õiguste kitsendusi ehk üldse seisuslikke iseäraldusi.“

Läänemere kubermangude seaduste kogu 2. köide, Eestimaa talurahva seadus 1856. aastast oma Rootsi soost talupoegade kohta käiva lisaga, Liivimaa talurahva seadus 1860. aastast ja 1863. a. 9. juuli seadus kaotavad oma maksvuse, 1866. a. 13. veebr. ja 1866. a. 11. juuni seadused jäävad neis osades, mis pärastiste seaduste läbi ei ole tühjaks tehtud, ajutiseks maksma valla oma-valitsuse asjaajamise alustena. Läänemere kubermangude seaduste 3. köide jääb ainukeseks eraõiguse seaduseks neis linnades ja linnaosades, kus siia maale maaseadus maksab, ja maal olevate kodanikkude kohta — vastavad maaseadused linnades elavate kodanikkude kohta vastavad linnaseadused, endiste Peterburi ja Pihkva kubermangude osades aga Vene riigi seaduste kogu 10. köide 1. jagu.“

Sama seaduse III osas määratakse kindlaks seisuslike asutiste ja varanduste likvideerimise kord ja viis ning seaduse lõpplausel on öeldud, et „sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom“. „Seisuste kao-

tamise seaduse“ 3. lugemisel Asutavas Kogus oli ette pandud järgmine parandus: „Balti eraseaduste kolmandas jaos ettenähtud maa- ja linnaõigus, niisama ka Eesti- ja Liivimaa talurahva seadustes 1856. ja 1860. aastast leiduvad määrused eraõiguse alal jäävad ajutiselt maksma kodanikkude ja nende järeltulijate kohta, kes seni nende määruste alla käisid“, ning et see paragrahv Asutava Kogu poolt tagasi lükati, siis peaks küll kahtlemata selge olema, et Liivimaa talurahva eraõigus, kui puht seisuslik õigus, on oma maksvuse kaotanud.

Kuid vaatamata selle peale ilmus 27. aug. 1920. a. vabariigi valitsuse poolt vabariigi valitsemise ajutise korra par. 12-a. põhjal vastuvõetud „Seadus seisuste kaotamise seaduse osalise maksmapanemise kohta“ järgmise sisuga: Asutava Kogu poolt 9. juunil 1920. a. vastuvõetud seisuste kaotamise seadus hakkab maksma tema avaldamisega „Riigi Teatajas“, maha arvatud 2. jao teine osa, alates sõnast „Läänemere“ kuni sõnani „jagu“, mille maksmahakkamise tähtaeg ja kord eriseadusega ära määratakse“. Sarnast eriseadust seni ilmunud ei ole. Puuduvad „Riigi Teatajas“ ka igasugused andmed selle kohta, et tähendatud vabariigi valitsuse poolt vastuvõetud seadus oleks Asutava Kogu poolt vastava eriootsusega kinnitatud või tagasi lükatud.

20. dets. 1919. a. vastuvõetud Eesti Vabariigi valitsemise ajut. korra täiendamise seadusega, paragrahv 12-a, andis Asutava Kogu ka vabariigi valitsusele õiguse Asu-

tava Kogu ja seadusandliku delegatsiooni istungite vaheaegadel täita rutulise iseloomuga jooksva seaduseandluse ülesandeid.

Kui silmas pidada, et vabariigi valitsusel ei olnud õigust antud Asutava Kogu poolt vastuvõetud seadusi oma kontrolli alla võtta, et mitte valitsus ei leostanud ülemvalvet Asutava Kogu üle, vaid Asutav Kogu vabariigi valitsuse tegevuse üle ja Asutav Kogu oli ülemaks riiklikuks võimuks riigielu ja ta elanikkude kihtide vahekorradade korraldamise alal, et vabariigi valitsemise ajutise korra järele, mis põhiseaduse maksimahakkamiseni vabariigi põhikorra aset täitis, ei olnud kellegile õigust antud Asutava Kogu seaduste maksvast seisma panna, olgu see ka ainult osalt; edasi, et seisuste kaotamise seadus käib nende ühiskondlikkude uuenduste alla, mida Asutav Kogu vabariigi valitsemise korra järele oma ülesandeks seadis ja jättis ja et neil aladel isegi seaduseandlik delegatsioon mingid seadusi andma või korraldusi tegema ei olnud õigustatud, olgugi et ta muidu Asutava Kogu istungite vaheaegadel tema asemel tegutseda võis seaduseandluse alal ja isegi vabariigi valitsuse tegevuse üle valvama pidi, ja veel edasi, et seisuste kaotamise seaduse 3. lugemisel Asutavas Kogus ette pandud parandus kaotatavates seadustes leiduvate eraõiguslike määruste ajutiselt maksvajätmise kohta tagasi lükati, siis peaks selge olema, et vabariigi valitsus igatahes ühiskondliku korra uuendamise alal ei võinud seisuste kaotamise seaduse maksvaks astumist seisma panna, pealegi veel, et sellele seadusele edasilükkamatuse iseloom oli antud.

Ka sel korral, kui võtta vabariigi valitsuse seadust sõna-sõnalt nii, et seisuste kaotamise seaduse 2. jao teise osa maksamahakkamise lähtaeg ja kord määratakse ära eriseadusega, ei oleks sellega veel seisuslikule alusele rajatud üksikeisest lahku minevad õigused ja kohustused eraõiguse alal võinud edasi maksta, kui juba ikkagi maksta hakkas seisuste kaotamise seaduse

1. jagu ja 2. jao esimene osa, millega kõik seadused ja määrused, mis sisaldavad üldse seisuslikke iseäraldusi, oma jõu pidid kaotama

Seisuste kaotamise seaduse osalise maksmapanemise seadusest ei ole näha, kas vabariigi valitsus tahtiski siin omalt poolt seisuste seadusesse olulisi muudatusi viia; õigem peaks olema arvata, et ta tahtis seletada, et need kaotatavates seadustes käsitatud küsimused, mis seisuste kaotamise seaduse otsekoheseks sihiks — kõigi kodanikkude ühtlustamine nende õiguste poolest — ei olnud ja mida Asutavas Kogus seisuste kaotamise seaduse eelnõu arutamise puhul sugugi kõne alla ei võetud ja üldse käsitusel ei olnud, seisuste kaotamise seadusega veel oma maksvast ei pea kaotama; niisugustena võisid paista küsimused talu- ja kvootemaade tarvitamise viisi kohta, näit., et talumaid ei tohi tulevikus piiramata tükeldada, samuti et neid ka tulevikus mitte üle 80 taaldri, teisi üle 10 taaldri ei tohi kokku ajada, edasi, et talumaade kohta käivad servituulide määrused veel edasi kestavad, üldse määrused, mis maaolude korraldamisse puutuvad ja mis seega veel edaspidi Asutava Kogu enese või tulevase seaduseandliku kogu korraldusele kuuluvad.

Tõepoolest ei ole kellegi poolt seisuste kaotamise muutmise sihis midagi ette võetud, ei ole eriti ka endistest seisustest tingitud eraõiguslike määruste muutmise läbi tekkivate tagajärgede ümberkorraldamise küsimust seniajani seaduseandlikult üles võetud või lahendatud, vaid Riigikogu on ainult oma pärastises seaduseandlikus tegevuses talurahva seadused veel maksvaiks lugenud talumaade korraldamise kohta käivais osades, nii kui see selgub talumaade tükeldamise alammäärade muutmise seadusest ja maakorralduse seaduse par. 8-st.

Sellega võisid, vabariigi valitsuse seaduse tõsise mõtte järele, ajutiselt, kuni vastava eriseaduse väljaandmiseni, edasi maksta ainult niisugused seisuste kaotamise seaduse 2. jao teise osas ülesloetud sea-

dustes sisalduvad määrused, mil seisuslikku iseloomu ei ole, nagu eelpool mainitud talumaade kohta käivad määrused.

Ainult selles mõttes võib ka vabariigi valitsuse eeltoodud otsust lugeda kinnitatuks riigikogu otsusega 13. märtsist 1921. a., millega kinnitati kõik kuni riigikorra kodukorra maksmahakkamiseni vabariigi valitsemise ajutise korra par. 12-a põhjal maksmapandud seadused ja määrused, mis seni maksusetuks tunnustatud ei olnud nende muudatustega, mis neis on ette võetud, seda enam, et kuigi veel mõeldav oli, et Asutav Kogu enne Eesti Vabariigi põhiseaduse maksamahakkamist oleks võinud endiste mitmesugustesse seisustesse kuuluvate kodanikkude eraõiguste suhtes mõningaid iseäraldusi edasi kesta lasta, siis ei või seda kuidagi enam võimalikuks tunnistada põhiseaduse maksamahakkamisest saadik, mis pidi olema „vankumata juhteks riigikogu ning kohtu ja valitsuse asutiste tegevuses“ ja milles lõplikult kinnitati, et „seisusi Eestis enam ei ole ning et kõik kodanikud on seaduse ees ühetaolised.

(Riigikohtu Üldk. t. nr. 46—1927).

Administratiiv-osakond.

Kas Haridusministeeriumil üldse on õigus algkooliõpetajat ametist vabastada?

Vastus jaatav:

Avalikkude Algkoolide Seaduse (R. T. nr. 75/76 - 1920. a.) § 71, mis määrab, et õpetajate ametist vabastamise kord on ette nähtud eriseaduses, ei anna põhjust eitada Haridusministeeriumi õigust õpetajaid ametist vabastada, sest Haridusministeeriumi Korralduse Seaduses (R. T. nr. 19—1921. a.), nimelt § 10-s ja 7-s on otsekohe ette nähtud, et õpetajate ametist tagandamise küsimusi otsustab Haridusministeerium, Eesti-maa Koolivalitsuse Ajutise Korralduse Seaduse (R. T. nr. 6—1918. a.) § 4. p. 1. järele kuulus õpetajate ametist tagandamise küsimuste otsustamine samuti Maa Koolivalitsuse, aga mitte Maakonna Koolivalitsuse

võimkonda. Eriseadust, millega õpetajate ametist tagandamise küsimuste otsustamine oleks Haridusministeeriumi võimkonnast ära võetud ja omavalitsuste organide võimkonda antud, ei ole veel seni maksmata pandud.

(R. Adm. t. nr. 395^{II}—1927.)

Kas kutseõiguslikku õpetajat võib õpetaja kohustetäitjaks registreerida?

Vastus eitav.

Haridusministeeriumi määrus õpetajate registreerimise kohta (R. T. nr. 149—150—1920. a.) näeb üldiselt ette registreerimise õpetajaks, aga mitte õpetaja kohustetäitjaks ja ainult § 7. tähenduses on erandina ette nähtud, et õpetaja kutseta isikuid tuleb ametisse registreerida õpetaja kohustetäitjaks. Nii võib selle märkuse järele õpetaja kohustetäitjaks registreerida ainult isikut, kel õpetaja kutse puudub.

(R. Adm. t. nr. 519^I—1927.)

Kas enne valimiste lõppu võib kaebusi anda valla valimiskomitee otsuste ja tegevuse vastu kandidaatide nimekirjade vastuvõtmisel ettetulnud seaduse rikkumise kohta?

Vastus eitav.

Vallavolikogude Valimis-Seaduses (R. T. nr. 97—1926. a.) on ette nähtud administratiivkaebuste andmise kord 1) § 14. valijate nimekirjade kokkuseadmisel ja 2) § 64. valimistel ettetulnud seaduse rikkumiste kohta. Kaebuse andmist valla valimiskomitee otsuste ja tegevuse vastu kandidaatide nimekirjade vastuvõtmisel ettetulnud seaduse rikkumiste kohta ei ole vallavolikogude valimisseaduses eraldi ette nähtud ning kaebuste esitamine neis asjus võib sündida ainult lühendatud seaduse § 64. alustel ja korras kodanikkude poolt, kel valimistest osavõtmise õigus, hiljemalt 3 päeva jooksul pärast valimiste lõppu.

(R. Adm. t. nr. 473^I—1927.)

Tsiviil-osakond.

Popsiseadus ja tsiviilkohtud.

Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadus (R. T. nr. 16 — 1926. a.) ehk niinimetatud popsiseadus ja selle elluviimise määrused (R. T. nr. 70 — 1926. a.) näevad ette eriasutisi, mis selle seaduse teostamist korraldavad ja sel alusel tekkinud vaidlusi ja asju ära otsustavad. Ts. kp. s. § 1. ja 584. p. 1. põhjal ei ole tsiviilkohus õigustatud popsiseaduses ettenähtud vahetkordi lahendama. Selle seaduse elluviimise määruste § 2. järele otsustab kohalik korralduskomisjon, kas soovija on selle seaduse §§ 1. ja 2. põhjal õigustatud maa korraldamist nõudma ja kui suur maa-ala kuulub eraldamisele. Kohtupalat on tunnistanud, et nõudja käesoleval korral popsiseaduse põhjal on kaotanud oma omandusõiguse vaidluse all oleva maatüki peale ja ühes sellega ka on kaotanud õiguse säält kostja väljatõstmist nõuda. Riigikohus leiab, et popsiseadus omandusõigust maaomanikult otsekohe ei võta, vaid ainult sunnib pooli teatavale kokkuleppele. Kui kokkulepet ei saavutata, siis alles reguleerib popsiseadus oma asutiste kaudu avalikõiguslikus korras popsi ja peremehe suhteid. Kohtupalat on kaugemale läinud kui popsiseadus seda lubab ja asja popsi kasuks ära otsustanud, ette jõudes seaduse enese poolt määratud asutiste korraldustele ja otsustamisele. Tsiviilkohus võib poolte vahetkordi lahendada tsiviilõiguse alusel ja plirides, mitte aga avalikõiguslikke küsimusi ära otsustada, millede lahendamine on jäetud administratiivasutiste hoolde. Balti tsiviilõiguse § 919. põhjal võib omandisõiguse nõudele vastu seada ainult neid vaidlusi, mis pooltel selleks võivad olla era- ehk tsiviilõiguse alusel.

(Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 532—1927. a.)

Pärandusnõue (hereditatis petitio).

Tartu-Võru rahukogule antud nõudepalves taotas Gustav Vaino ja teiste nõudjate volinik oma voliandjate kinnitamist seadusejärelise pärimisõigustesse surnud Liisa Karopunnist järelejäänud kinnisvara peale, kusjuures ta seletas, et Liisa Karopunni abielumees, kostja Joosep Karopunn juba hoiukorras on kinnitatud nimetatud kinnisvara pärijaks. Sellane nõue osutub pärandusnõudeks, mis on ettenähtud Balti tsiv. õiguse §§ 2599—2620. See pärandusnõue ja ts. kp. s. §§ 2069. ja 2070. mainitud nõue õiguste kustunukuks tunnistamise otsuste tühistamiseks, ei ole samased, identsed ega satu ka nende aegumise tähtajad ühte. Ei või seepärast ka mitte neid asjaolusid, mis nõudjale õiguse oleks annud Liisa Karopunni päranduse kohta üleskutse korras tehtud otsuse tühistamiseks, otsekohe pidada nõude lõenduseks, mis tõstetud B. ts. õ. § 2619. ja 2620. põhjal, nagu kohtupalat seda arvab. Tähtajad pärandusnõude tõstmiseks võivad olla juba mööda, kuid tähtajad otsuse tühistamiseks ts. kp. s. §§ 2069. ja 2070. põhjal veel möödumata. Oli päranduse avanemise moment nõudjale teada ja ei ole ta sellest teades tähtaasta (срочный годъ) jooksul ei pärandusvara vallanud, ei ka mitte vallates tahet avaldanud pärandust vastu võtta (B. ts. õ. §§ 2630. ja 2631), ega päranduse nõuet tõstnud, tuleb tema õigus päranduse peale, kostja vastuvaidlemise korral, kustunuku arvata B. ts. õ. §§ 2019. ja 2020. jõul. Seda kõlke mitte arvesse võttes ja nõudjate teadmist päranduse avanemisest koguni tähtsusetuks lugedes on kohtupalat oluliselt rikkunud B. ts. §§ 2619. ja 2620. ceskirju, mille pärast ta otsus ei võlgi jääda seadusejõusse.

(Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 395—1927. a.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tä. nr. 35.

Tellimise hind: 450 mk. aast. (8 number).
Üksik number 60 mk.